

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК В США
(УВАН)

ШЕВЧЕНКО

РІЧНИК

4

НЬЮ-ІОРК 1955

ШЕВЧЕНКІВСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ УВАН 1955

ШЕВЧЕНКО

РІЧНИК 4.

diasporiana.org.ua

*Дарунок для
Бібліотеки в Запоріжжі
hrg*

THE UKRAINIAN ACADEMY OF ARTS
AND SCIENCES IN THE U.S. INC.
206 West 100 Street
New York, N.Y. 10025

Редакція :

Д. Горняткевич, В. Дорошенко, В. Порський, Д. Чижевський

Обкладинка П. Холодного

Творчість геніїв, які належать різним народам світу, входить до скарбниці великої єдиної вселюдської культури, що є символом перемоги добра над злом.

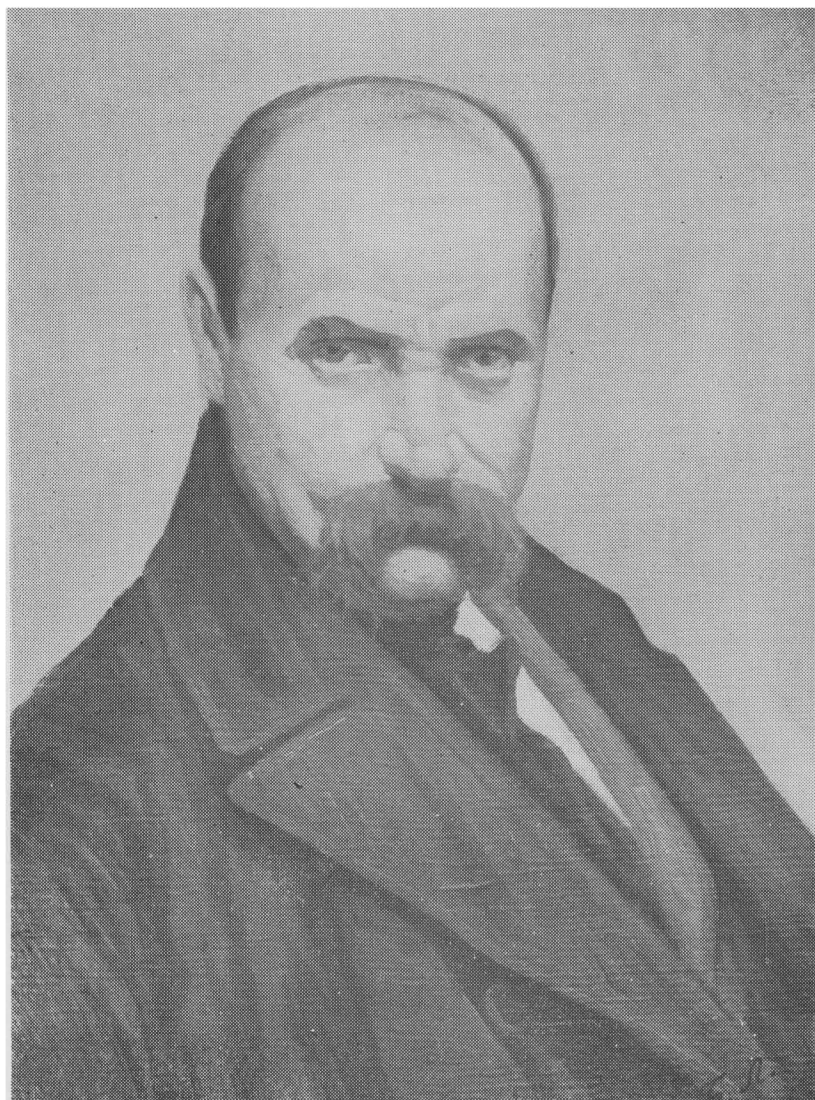
Україна дала світові Тараса Шевченка.

У цьому зерговому Шевченківському Різнику Українська Вільна Академія у США містить короткий огляд подій з життя Т. Шевченка сто років тому. 1855 рік був восьмим роком заслання великого поета.

Далі вміщено матеріали, що показують Шевченка в світовій культурі: Шевченко в американських енциклопедіях, сторінка його приятелювання з негром, японський переклад „Заповіту” Шевченка.

Люди зовсім різних культур сприймають велич людського генія, сина українського народу. Загальнолюдськими, як ніколи живими сьогодні, є ідеї творчості Шевченка, що мріяв про нас, коли на землі —

*„врага не буде супостата,
а буде син, і буде мати,
і будуть люди на землі”*

ШЕВЧЕНКО СТО РОКІВ ТОМУ (1855-1955)

1855 рік — це восьмий рік Шевченкового заслання. 10 років, які були йому одміряні „височайшою волею”, наближалися до кінця. Тим важче було мистцеві терпіти „на самоті, в наймізернішому, безрадісному становищі” — у фізичній і моральній пустелі, куди його закинула доля. 10-го лютого 1855 року він пише своєму приятелеві польському засланцеві Броніславу Залеському: „Чи віриш, мені іноді здається, що я й кості свої отут покладу; іноді просто одур мене бере; сердечний біль такий пекучий, отруйний, що ніде собі місця не знаходжу, — і щодалі, то більше ота моя препогана хворість росте. Та й те сказати: бачити раз-у-раз перед собою тупі та ще й п'яні голови — не диво, коли й чоловік більш, ніж я, зрівноважений здуріє. І я справді трачу надію колинебудь кінець моїх жорстоких іспитів побачити”.

В квітні того ж року поет пише до секретаря своєї *Almae matris* — Академії Мистецтв у Петербурзі Василя Григоровича: „Сили моральні й фізичні мене зрадили, ревматизм мене швидко руйнує. Та що ж значить хвороба тіла проти хворости душі, проти тої страшної хвороби, що безнадією зоветься. Жахливий це стан”.

В тому ж квітні в листі до віцепрезидента Академії Мистецтв, знаменитого різьбаря, гр. Федора Толстого читаємо: „Окрім усіх іспитів, що я їх переніс за ці вісім років, я витерпів страшні моральні муки, — почуття страшне, яке цілком зрозуміти може тільки той, хто все своє життя присвятив мистецтву. Мені заборонено рисувати, і, Богом клянуса, не знаю, за що. Ось мій найтяжчий іспит. Страшно, не по-людському страшно зв'язано мені руки”.

У вересні того ж таки року, коли виникла можливість переїхати до іншої фортеці — Ак-Мечеті (форт Перовський), на річці Сир-Дар'ї, Шевченко писав до Залеського: „Хочу, куди завгодно хочу, бо вже в цьому безрадісному одноманітному животінні дуріти починаю . . . В Ак-Мечеті хоч і не передбачаю для себе надто радісної перспективи, та принаймні не буду бачити оцих голих сірих скель, які так мені остогидли, що я радий від них заховатись, та ба . . . куди заховатись”.

І так тягнувся цілий рік і кожний з останніх років, коли Шевченко був позбавлений того культурного оточення, яке він мав ще в Оренбурзі, вже на засланні. Кілька справ турбують його поза цим відчуттям самотності, становлячи той

другий шар його переживань, понад болем і муками невідрад-ного життя. Блиснула було надія бодай змінити становище муштрованого солдата на більш незалежний стан підстарши-ни, як про це клопоталося орєнбурзьке військове начальство. „Я жив убогою цією надією до кінця березня цього (1855) року, писав Шевченко, поету-засланцеві Олексієві Плещеє-ву, проте менше начальство, командир батальону, проявив свою самодурну владу”. Перед самим Великоднем, жалівся поет Плещеєву, привезла пошта наказ майора Львова взяти мене в руки та до його приїзду конче зробити з мене зраз-кового „фрунтови́ка”, а як ні, то ніколи не маю надіятись на полегшення моєї долі. Гарно зустрів я свято Великодня. Свя-то минуло, і з мене, тепер п'ятдесятилітнього діда, тягнуть жили по вісім годин на добу”. Шевченко згадує про це й в листі до Залеського, пише спеціального листа до гр. Ф. Тол-стого, просячи його заступництва.

Друга надія так само завела Шевченка. Це були безна-дійні спроби пробитися в літературу, хай російською мовою, але про Україну. Через треті руки він надіслав до редакції „Отечественных Записок” оповідання „Княгиня”. До всіх зна-йомих він звертається тепер з проханням стежити, чи не по-явиться в „Отечественных Записках”, або деінде це оповідан-ня, підписане Кобзар Дармограй. Не судилося й з цим.

Але Шевченкові лишався ще й третій шар переживань — те, що його найбільше в'язало з цим світом — це його творча візія, яка не давала йому занидіти, яка створювала для нього той уявний світ, яким він жив по за всім тим, що його оточувало. І ось розсувалися голі, сірі скелі, зника-ли простори пустель, машкари п'яних і тупих облич, уявний світ відроджував перед ним картини українського життя, вра-жіння подорожі українськими степами й шляхами, рідні й одуховлені постаті. „Що за чудова дивна істота непорочна жінка. Це — блискуча перлина у вінці творіння. Якби не це одне-єдине, моєму серцю рідне, не знав би я, що з собою робити. Я покохав її високою, чистою любов'ю, — всім сер-цем і всією вдячною моєю душею. Не припускай, друже мій, і тіні чоґонебудь порочного в непорочній любові моїй”. Так писав Шевченко 10-го лютого Броніславу Залеському, про Аґату Ускову, дружину коменданта, в родині якого він зу-стрів сердечну приязнь. Але й сам він знає, що ідеалізує її, що тільки уявний світ воскрешає йому в ній риси іншої жін-ки, яку він любив „високою, чистою, непорочною любов'ю” якихось десять років перед тим — духові риси князівни з Яготина. І цей уявний світ володів ним настільки, що в реаль-ному світі він не може часто відділити того, що є, від того, що йому здається. В іншому листі до того ж Залеського (10 квітня) про ту ж саму Ускову він пише: „А моя моральна,

моя одинока підпора і та тепер захиталась і враз пуста і бездушна стала: картярка, нічого більше. Або це мені так здається, або так воно й справді є. Мене ця невдача так приголомшила, що я ледве чорне від білого відрізняю”.

Згадка про родину Рєпніних кілька разів виринає в повістях, що написані були Шевченком в 1855 році, а Яготин кілька разів береться ним як місце дії для тих повістей.

Яготин, Переяслав, Полтава, Київ виринають перед його очима з такою реальністю, що він починає дихати тим українським повітрям і жити серед будинків, церков, хуторів і сел, відновлюючи в пам'яті до найменших дрібниць різні перебути моменти й такі правдиві деталі, ніби це було не 8-10 років тому, а саме тепер, в 1855 році, він ніби подорожує трактами з Переяслава через Яготин до Полтави, до Києва і описує під безпосереднім вражінням ночівлі в подорожніх корчмах, оглядини соборів, зустрічі з людьми, інтимний побут українського хутора. Спогади тих минулих років, що здаються тепер йому щасливими і радісними, насуваються на нього з такою силою, відтворюють пригаслі вражіння в такій великій кількості, що творчі настрої переходять в якийсь екстаз творчого надхнення, і мистець за півроку створює одна за одною чотири великих повісті: „Музика” — закінчена 15 січня 1855 року, „Нещасний” — 20 лютого, „Капітанша” — розпочата 15 березня і, нарешті, найбільша „Близнята” — написана в червні-липні того ж року. Всі повісті побудовані як оповідання самого автора. Шевченко вставляє в них моменти суто біографічного характеру, наприклад, опис своїх подорожей для зарисовок пам'яток старовини з доручення Київської Археографічної Комісії, згадку про свій власний арешт на березі Дніпра у 1847 році, про епізод, як уральські козаки-старовіри прийняли поета за духовну особу, бо запустив собі широку бороду після Раїмської експедиції.

Всі ці повісті змальовують реальні постаті знайомих і друзів Шевченка, або якимись сторонами натякають, що саме їх мав на увазі Шевченко. В них діють: поет Віктор Миколаєвич Забіла, лікар Андрій Осипович Козачковський, поетка Глафіра Пьєол, дідич Гр. Тарновський, маляр В. Штернберг та багато інших менш знаних історичних осіб. Увесь сюжет „Музики” побудований на цілком реальних фактах, що мають своє ствердження в спогадах М. І. Глинки та одному рисунку В. Штернберга, який зафіксував всі постаті учасників нічного концерту в Качанівці Тарнавського, описаного і в повісті.

Сюжет „Близнят” так само побудований на реальних переживаннях самого Шевченка і враженнях з одного боку від перебування на Полтавщині і в Києві в 1845-46 роках, з другого боку на перших вражіннях від Оренбургу і Ореської кріпости в 1847 році.

Шевченко, переказуючи ці вражіння, зовсім перевтілюється в своїх героїв. Лист одного з близнят — Саватія Сокири, призначеного на посаду лікаря до Оренбургу, — міг би бути листом самого Шевченка з описом перших вражінь від місць свого заслання. Лікар Сокира писав з Оренбургу на Україну: „До півдня я гуляв у губерлінському гаю й любувався горами, що його оточують, та чистою річечкою Губерлею, що перерізує гай та в'ється попід козачими хатами... Кілька годин підіймався я звертистою дорогою на Губерлінські гори. Коло пам'ятника, що його поставлено в горах на спомин про якусь трагічну подію, я напився дуже доброї джерельної води. Виїхав я на гору і тут відкрилася рівна, одноманітна пустиня, а серед пустині стирчить самотня халабуда, а коло неї висока тичка, обгорнута соломною. То козачий бекет. Проминувши бекет, я почав з'їжджати пласким схилом до станції Підгорної. Тут перепрягли коні, і я ще підіймався годин зо дві на плескувате узгір'я, з якого відкрилася пустиня, що від неї душа холонула. За хвилину, після тяжкого вражіння, я почав вдивлятися в сумну панораму й помітив посеред неї біленьку плямочку, оточену червоною стрічкою... Так от вона, славетна Орська кріпость, — ледве не вголос вимовив я, і мені стало сумно, невимовно сумно, неначе мене бозна яке нещастя в цій кріпості джеждало. А страшна пустиня, що її оточувала, здавалася мені розкригою могилою, що ладна мене живцем поховати”.

Наскільки ототожнюється в цих повістях автор-оповідач, як лише композиційний чинник, з самим Шевченком, як живою істотою, показує одне місце з повісти „Близнята”, де Шевченко несподівано перериває хід подій при розгортанні сюжету, ставить розділову риску і вписує зворушливі думки ніби листок зі свого щоденника:

„Далеко, дуже далеко від мого любого, мого прекрасного, мого бідного рідного краю, я люблю іноді, дивлячись на широкий безлюдний степ, перенестися думкою на берег широкого Дніпра і сісти десь, хоч би, наприклад, у Трахтемирові, в тіні розлогої верби й дивитися на позолочену заходом сонця панораму. А на темному тлі тієї широкої панорами, як алмази, горять переяславські церкви Божі, а одна з них найясніша від усіх виблискує своєю золотою банею: то собор, будований Мазепою, і багато-багато різних подій воскресає в пам'яті моїй, коли я уявляю собі цю чарівну панораму. Але частіше за все я уявляю свою старечу уяву образами золотоголового, садами сповитого й тополями увінчаного Києва. І після світлої, неспорочної радості, навіяної образом твоєї нев'янущої краси, спаде на мов осиротіле, старе серце туга, і я переносуся в давно минулі віки...”

СЕМЕН ДЕМИДЧУК

ШЕВЧЕНКО В АМЕРИКАНСЬКИХ ЕНЦИКЛОПЕДИЯХ*)

Для української науки в Америці давно існує потреба поставити ім'я Шевченка на належному місці серед світочів інших націй. Тому наперед треба зазнайомитися з тим, що досі було написано в Америці про Шевченка в таких найбільш поширених виданнях, як енциклопедичні словники.

Щодо загальних енциклопедій, то, наскільки можна було ствердити, першу згадку про Шевченка помістила Британська Енциклопедія (Encyclopaedia Britannica) у дев'ятому виданні, Нью Йорк, 1878, в 21 томі, що появився в 1886 році. В цьому томі на 79 сторінці знаходимо відомості про Росію, включаючи й Україну, під назвою „Малоросія”. В уступі, присвяченому українській літературі (стор. 87), сказано, що „Малоросійська література” починається від Котляревського. Присвятивши розмірно багато місця Шевченкові, енциклопедія подає таку загальну його характеристику (переповіджену тут у скороченні): „Справжній національний поет... Ніхто не змалював з більшою силою старі часи України, як Шевченко... Його могила названа Меккою південно-російських революціонерів”. Як джерело таких інформацій енциклопедія подає твір Павлі п. н. „Народи Росії, популярне видання М. Іліча”.

Пізніші видання цієї, як і інших енциклопедій, в Америці не мають навіть згадки про українську літературу, а коли й згадують про неї, то звичайно тільки про „руську” (Ruthenian) літературу в Галичині і то з великим обмеженням. До таких видань належить надрукована в Нью-Йорку в 1912 р. „Католицька Енциклопедія”, яка в 13-му томі містить уступ про „Русинів”, інформує в ньому, що руською мовою послуговувалися автори з міжнароднім розголосом, з яких найбільший це — поет Шевченко”. Як автор уступу про русинів підписаний відомий адвокат, Андрій Дж. Шіпман.

З сучасних інформаційних видань, що виходять раз-у-раз новим накладом, довші чи коротші відомості про Шевченка вміщені в таких загальних енциклопедіях.

---

*) Доповідь на Шевченківській Конференції УВАН і НТШ 14-го березня 1954 року.

В Енциклопедії Британській (The Encyclopaedia Britannica, Chicago, 1947) в уступі про українську літературу в томі 22 знаходимо таку інформацію . . . „Нового духа вплив Тарас Шевченко. Він народився селянином-кріпаком (a peasant and serf), і цей факт надає виразно демократичного й сільського характеру модерній українській літературі. Романтичний націоналіст у своїх перших, а революційний інтернаціоналіст у пізніших творах, Шевченко сягає глибоко корінням в український фолкльор. Він став символом національності”.

У 17 томі Енциклопедії Колієрса (Colliers Encyclopedia), видання 1949 року, в уступі під заголовком „Шевченко Тарас (1814-1861), український поет і мистець” подані інформації на 25 рядках про його життя і твори, про які сказано: „У 1840 р. видав „Кобзаря”, тобто низку поезій, що прославляли запорозьких козаків і виявляли смуток над терпінням свого народу. В 1841 р. він видав „Гайдамаки”, з описом бунту українських селян проти поляків у 1768 р. Після того він звернув увагу на терпіння свого народу під Росією в поемах „Сон”, „Великий льох”, „Кавказ” і т. п. Він був признаний речником терпінь України, борцем за її право на незалежність і найбільшим її поетом”. Автор цього уступу підписаний ініціалами „С. А. М.”, однак в списку редакторів енциклопедії цього імені немає.

У 19 томі енциклопедії Колієрса, виданому в 1950 р., в уступі „Українська Література” сказано м. ін.: „. . . В поезії Тарас Шевченко виявив саму істоту українського генія. Народжений в неволі, а пізніше прогнаний на Сибір за царя Миколи I, Шевченко прожив тільки дев'ять років на волі. Його трагічне життя й таке ж життя його народу яскраво насвітлені в його віршах, переповнених справжнім пророчим надхненням . . . Його політичні твори: „Сон” і „Великий Льох” спричинилися до розбудження національної свідомости народу”. Підпис: „С. Н. А.”. У списку авторів ці ініціали виявляють повне ім'я: Константин Генрі Андрусин.

„Енциклопедія Американа” (Encyclopedia Americana), у 27 томі видання з 1949 р., присвячує багато місця Україні. У параграфі „Мова і література України” при кінці читаємо: . . . „Велике число поетів і письменників досягнуло більше ніж місцеву славу. Між ними визначилася Кобилянська, Стефаник, Вовчок, Шевченко, Куліш, Франко, Мирний, Коцюбинський і Винниченко . . .” Окремого уступу про Шевченка тут нема.

Дуже вражає факт, що славна „Чамбер'с Енциклопедія” (Chamber's Encyclopedia) в останнім своїм виданні в Нью-Йорку в 1950 р., у томі 14, містить доволі велику згадку про Україну та її політичну історію, а не згадує нічого про українську літературу і не присвячує окремого уступу Шевченкові.

На цьому треба закінчити обговорення загальних енциклопедій, наскільки йде про згадки про Шевченка, а перейти до інших видань, які теж називають себе „енциклопедіями” або „словниками” (Dictionaries), а які спеціалізуються в різних ділянках знання, де є місце і для письменників або літераторів.

Цікавий зразок в цім напрямку становить „Колумбійський Словник модерної європейської літератури” (“Columbia Dictionary of Modern European Literature”) з 1947 р., в якому присвячено 4 колонки українській літературі, де говориться між ін.: „Останні три десятиріччя дев’ятнадцятого віку бачили в Росії українську літературу, що стогнала під важким політичним гнітом . . . тільки під лагіднішим режимом в Австрії, в Галичині й на Буковині, була спроможність розвитку української літератури з уваги на більшу свободу . . . Визначною окремою особистістю в творчій письменстві був Іван Франко. Серед українських поетів звичайно призначають Франкові друге місце по Шевченкові. Йому недостає Шевченкового хисту в інспірації, який нагадує хист Бернса, однак він (тобто Франко) має далеко більшу культуру . . .” Після такого порівняння автор уступу подає відомості про різних українських письменників, не згадуючи більше ні словечком про Шевченка. Під статтею поміщено тільки ініціали „W. K.”, а в списку авторів на початку книжки ці ініціали визначають відомого канадського приятеля українців, Ватсона Кірконнела. Постає питання, як Кірконнел міг обійти Шевченка, коли порівнює Франка з Шевченком. Можливий хіба такий здогад, що ім’я Шевченка мало бути поміщене в окремій уступі під буквою „S”, однак хтось, чи то навмисне, чи через недогляд зняв уступ про Шевченка. Цей здогад виправданий тим, що у відповідних місцях цієї книжки поміщені біографії таких письменників, як Корнійчук або Короленко.

У другому томі „Енциклопедії літератури” (Encyclopedia of Literature, edited by Joseph Shipley), що вийшла накладом „Філософської Бібліотеки” в Нью-Йорку, в 1946 р. поміщений уступ „Українська Література” з дуже оригінальною характеристикою цілої української справи. Сказано там на вступі: „Українська проблема це одна з найбільш заплутаних проблем серед усіх слов’янських націй”. Згадавши про відродження української літератури з появою „Енеїди” Котляревського й вичисливши його безпосередніх наступників, автор цього уступу подає такі інформації:

„Як об’єднуючий чинник нових напрямків виступає поет Тарас Шевченко (1814-1861), один з найбільших серед усіх слов’янських поетів. Народжений в підданстві на дворі польського пана в Росії, він був завезений своїм паном у Петербург . . .” Далі згадано про появу „Кобзаря”, про „Гайдама-

ків”, про Кирило-Методіївське Братство, про кінець життя Шевченка і подано загальну характеристику його поезій, а саме: „Його поезії навіяні духом незалежності України. Він теж вимагав справедливості для найнижчих, не тільки для визволення з московського режиму але й з забобонних традицій сільського оточення. Він був в найправдивішим значенні слова соціально-демократичний поет, і сполучав це з глибоким почуттям в мові й вислові; він загально цінений в цілому слов'янському світі...” Подавши характеристику деяких поезій Шевченка, автор уступу кінчає: „Важко сказати, що міг би осягнути Шевченко, якщо б він був розвинувся на волі; він залишається найправдивішим поетичним духом, якого досі дала поезія”. Підпис під уступом „Кларенс А. Маннінг”.

Перед тим, як „Філософічна Бібліотека” видала „Енциклопедію літератури”, ця накладня випустила в світ в 1943 р. „Словник світової літератури” (The Dictionary of World's Literature, edited by Joseph T. Shipley.), що охоплює „критику, форми і техніку” в одному томі. Там на стор. 599 знаходимо уступ про українську критику, якої осередком — як там говориться — є український фолкльор з перших десятиріч дев'ятнадцятого віку. Далі читаємо таке: „Критика в письмений літературі — започаткована Миколою Костомаровим... Тарас Шевченко, найбільший український поет, у всіх своїх творах виявляє, що він черпає свою підтримку і початок зі скарбниці народньої творчості. Панько Куліш розширив ці рямці”. Огляд української літератури доведений до Хвильового. Автора компіляції не подано в цьому „Словнику світової літератури”.

Цікаве, що в однотомовій праці під заголовком „Автори двадцятого сторіччя” (Twentieth Century Authors, edited by Stanley J. Kuntz and Howard Naughton), виданій в Нью-Йорку в 1947 р., що охоплює 1,850 біографій з 1750 портретами, не вміщено ні одного українського імени ні Шевченка, ні Франка, ні навіть Гоголя, хоч є багато російських імен.

Протилежністю до такого підходу треба вважати „Біографічний словник Вебстера” (Webster's Biographical Dictionary, Springfield, Mass.). У першій його виданні з 1948 р., на стор. 1357, поміщений уступ: „Шевченко, Тарас Григорович, 1814-1861, український поет, професор університету в Києві в 1845 р. Заснував Братство св. Кирила й Методія для великих реформ, як знесення невільництва, заведення суспільної рівності” і т. п. Вичисливши приблизно точно головні Шевченкові твори, словник каже, що вони „принесли йому назву батька української літератури”.

В подібнім дусі написана теж стаття в однотомовій „Слов'янській Енциклопедії”, виданій накладом „Філософічної Бі-

бліотеки" в Нью-Йорку 1949 (Slavonic Encyclopaedia, edited by Josef Rouček, Rh. D. University of Bridgeport), де на стор. 1138 поміщені такі інформації: Шевченко Тарас (1814-1861), український поет, співець України (Bard of Ukraine) загальнопризнаний найбільшим з українських письменників і одним з найбільших поетів слов'янського світу. Тому, що він виказав літературну придатність української мови, що прославив українських козаків за їх боротьбу за незалежність і пристрасно вірив в майбутню вільну Україну, він багато причинився до створення чуттєвого й інтелектуального тла для незалежності України впродовж останньої половини дев'ятнадцятого століття". Представивши Шевченка в такому світлі, автор статті, що охоплює цілу колонку на пів сторінки, закінчує її такими повними захоплення висловами: „Велич Шевченка як поета лежить у тому, що він блискуче потрапив вживати досі нерозвиненої української мови як літературного засобу, що надається до висловлювання найніжніших почувань, а ще більше в його широкій прихильності й пристрасній любові до своєї земляків-українців і в його непохитній вірі у вільну, демократичну Україну". Підпис під статтею: О. J. F. Ці літери у списку співробітників „Слов'янської Енциклопедії" виявляють ім'я: Олівер Дж. Фредеріксен з університету Міамі.

До іншого роду словників, чи спеціальних енциклопедій, належить „Світовий Колумбійський довідник Ліпінкота", виданий у Нью-Йорку в 1952 р. (The Columbia Lippincott Gazetteer of the World Columbia Press. New York, 1952.), який подає імена місцевостей з назвою „Шевченко". Так на стор. 1751 читаємо таке: „Шевченко, — містечко з населенням (в 1926 р.) 1,584 душ, у Західносталінській області Української С. С. Республіки в Донбасі. . . : давніша назва „Лиса гора". Є там поміщена ще назва: „Шевченково" з таким означенням: 1. село (в 1939 р. було там понад 500 душ населення), положене у східноцентральної частині Харківської області в УРСР і залізнична станція 19 миль на захід від Куп'янська; 2. містечко в Кіровоградській області УРСР, раніше — Долінская. Є це назва „Шевченко Второе" — це селище з населенням (в 1939 р.) понад 500 осіб у східноцентральної Запорізькій області УРСР, над залізничним шляхом на захід від Полого.

Є багато інших видань, головню біографічних словників в різних видах і назвах, що викликають здивування незнанням або занедбанням чи то української справи взагалі, чи імен українських письменників. Зокрема відсутність імен Шевченка й Франка можна завважити в книжках, що мають на меті інформувати світ про великих людей з кожної нації.

Одначе є й мила несподіванка в цій справі. В „Енциклопедії Суспільних Наук" (Encyclopedia of the Social Sciences. Editor in chief R. A. Seligman, MacMillan, New York, 1937), в томі

14 на стор. 23 знаходимо статтю про Шевченка з такою характеристикою:

„Шевченко Тарас, український поет (1814-1861), народжений в київській провінції від батьків-кріпаків. Дякуючи своєму виїмковому талантові й рисункам, він став відомий Брюллову з Петербурзької Академії Мистецтв” і т. д., як це звичайно передається в життєписах Шевченка. Після того вичислені його важливіші поезії, роля яких з’ясована просто захоплююче. Про це пишеться так: „Його поетичні твори стали найважливішим чинником українського національного руху, пригадуючи напів забуті національні традиції українських козаків, але він став надхненним пророком нового суспільного й політичного ладу. Під впливом французького утопійного соціалізму й польського революційного руху, — а сам він був прихильник Герцена — Шевченко ненавидів гніт і неволю і в своїх поезіях виступав проти них пристрасно. При допомозі пропаганди Кирило-Методіївського Братства й Шевченкових поезій завдано вкінці удар тому суспільному устрєві... Святкування його пам’яті перемінилося в спеціальний культ серед українців по всьому світі, а його могила стала українською національною святістю”.

Під уступом підписаний Д. Дорошенко. Це теж вказівка, як українці-науковці можуть причинитися до освідомлення про „Батька української літератури”, утривалюючи водночас його культ серед його власних земляків „в Україні і не Україні сущих”.

День Лінколна
12 лютого 1954.

ЯРОСЛАВ ЧИЖ

АЙРА ОЛДРИДЖ І ШЕВЧЕНКО

Зустріч і дружба Тараса Шевченка з негрським актором-мистцем Айрою Олдріджем ще жде свого повного насвітлення з боку біографів Шевченка. Дотепер існують тільки уривкові замітки і згадки без докладнішої не то вже аналізи, але бодай реєстру і критичної обробки матеріялів, що порозкидані по різних записках, біографіях і споминах з тих часів. Завдання цієї статті є подати деякі матеріяли для такої майбутньої праці, що їх вдалося зібрати на цьому, Олдріджовому, боці океану. Вони, очевидно, далеко не повні, та дещо з них зможе стати в пригоді майбутньому дослідникові.

Тарас Шевченко познайомився з Айрою Олдріджем у грудні 1858-го року, в родині Федора Петровича графа Толстого у Петербурзі. Перед тим бачив його на сцені в ролі Отелло і про це писав своєму приятелеві М. С. Щепкину 6-го грудня 1858-го року: „У нас тепер африканський актор чудеса виробляє на сцені. Живого Шекспіра показує. Не знаю, чи поїде він до Вас . . .”

В родині Толстих перекладчицями між Олдріджем і Шевченком були обидві дочки графа, особливо Катерина (за чоловіком — Юнге), що залишила цікаві спогади, де довший розділ присвятила зустрічі і дружбі Олдріджа з Шевченком¹). Між іншим, вона переповідала Шевченкові життєпис Олдріджа за його оповіданням, і навпаки. Про Олдріджа каже, що „його батько, син якогось африканського царика, був захоплений і привезений риботорговцями в Америку ще маленьким хлопчиком. Він не став невільником, одержав освіту і був пастором”. В інших згадках про Олдріджа з того часу говориться, що це самого Айру привезли чи то рибачи, чи місіонери в Америку.

На цій основі витворилась „африканська легенда” довкола постаті Олдріджа, якій він сам невідомо щоб заперечував: вона додавала його постаті німбу романтичної екзотики. Вона у різних видах повторюється у творах його німецького², шведського³ і російського⁴ життєписців того часу. Рівночасно вона відсунула цілком у тінь факт, що Олдрідж родився в Америці. Ні К. Юнге, ні один з перших біографів Шевченка М. К. Чалий не говорять про нього, як про американця. Цей

останній згадує, що Олдридж, за словами Шевченка, велику частину своїх прибутків віддавав на поміч „чорним невільника́м”, та чи вони були в Америці чи в Африці Чалий не каже.

Не виключено, однак, що переказ про недавнє африканське походження може відноситись не до Айри, а до його батька, так як це записала Е. К. Юнге. Про нього відомо, що його ім'я було Даниїл і що на початку 19-го століття він був проповідником у африканській церкві Сіон-Горі при Чепел Стріт (тепер Вест Бродвей) у долішньому місті Нью-Йорку. Членами цієї церкви були вільні негри, що рівночасно утримували для своїх дітей вільну африканську школу. Тут 24-го липня 1807-го року народився Айра Олдридж (вістки, що він народився в оселі Белейр чи в Болтимор неправдиві). Він мав ще якусь рідню. Відомо, що нащадки його брата Джошуа живуть в Нью-Йорку по нинішній день. Згідно з традицією, що затрималась серед них, їх предок Даниїл був сином ватажка сенегальських Фулагів, який прийняв християнство і хотів завести його у своєму племені. Ці збунтувались, ватажок мусів тікати і десь згинув, а його сина, Даниїла, привезли малим до Америки рибалки чи місіонери. Нема доказів, що ця версія правдива, та відоме одно: ні Даниїл ні Айра Олдридж невільниками не були.

Дальша кар'єра Айри Олдриджа була, більш-менш така: докінчивши шкільну науку, він захопився театром і спочатку виступав у кабаре негра Гаррі Бравна на „Бавері” в Нью-Йорку. Десь біля 1823-го року, Айра виїхав до Англії. Невідомо, чи він виїхав за свої гроші, які міг заробити виступаючи в кабаре Бравна, чи за батькові, чи може найнявшись, як моряк. Певне тільки, що не був лакеєм відомого англійського трагіка Едмунда Кіна (Keen) і мало правдоподібним є, що пізніше служив у другого великого англійського актора Генрі Валлака, як це твердять деякі його життєписці.

В половині 1820-их років бачимо Олдриджа в англійських театрах, спочатку другорядних лондонських, пізніше провінціальних. Він крок за кроком перемагає упередження англійської публіки і критиків до чорної людини і в 1833-ому році появляється зі славою „африканського Росціуса” на сцені найповажнішого лондонського Роял Ковент Гарден театру. Відгуки критики про його гру мішані, деколи злобно упереджені. Публіка, однак, полюбила здібного негра і гаряче оплескувала його у таких шекспірівських ролях, як Отелло, Король Лір, Макбет, та Шайлок у „Венецькому Купці”.

В Англії Олдридж не тільки виступав на сцені, але й вчився. С згадки, що обороняв якусь „латинську дисертацію” в Глазгові. Також пристосував для сцени одну драму (а може й більше?), яку пізніше надруковано в Америці⁶. Нарешті

його слава поширилась так, що його запрошено було на європейський континент на гостинні виступи. Тут він здобув найвищі признання критиків та королів пруського, шведського, саксонського, австрійського двора, швейцарського уряду та найвищих мистецьких товариств і установ у тих країнах.

В Англії Олдридж одружився. Перша його жінка, дочка англійського парламентарного посла померла в молодому віці. Про другу жінку мало що відомо. З третьою, шведкою (баронесою), Павлиною Амандою Ериксон Брандт, мав трое дітей. Син і дочка померли замолоду, наймолодша дочка Аманда живе ще у Лондоні. Їй тепер біля 90 літ.

У 1858-ому році Олдриджа запрошено перший раз в Росію. Є неспотверджений натяк, що він рік перед тим виступав у Ризі, та не припав до смаку балтицьким баронам.

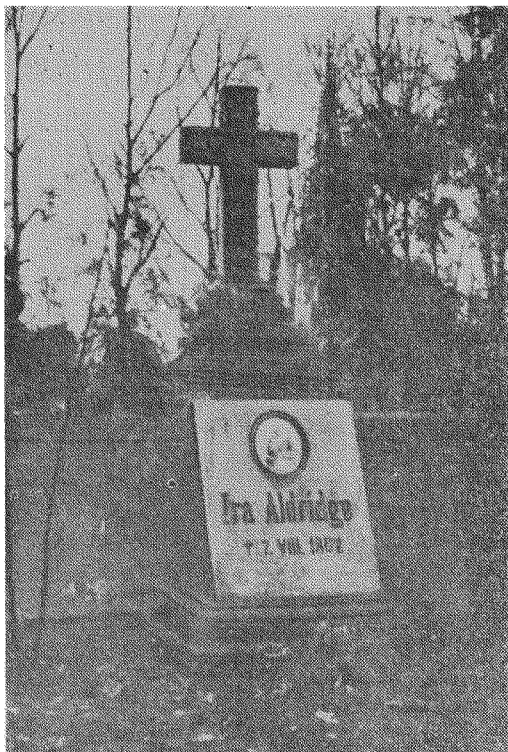
У Петербурзі Олдридж здобув собі признання у всіх колах. Критики, мистці, аристократія, вчені, члени царського двора захоплювались його грою, за виїмком може кількох російських акторів. Тут і завелась коротка дружба з Шевченком, що в грудні 1858 р. нарисував відомий Олдриджів портрет, який находився у Третьяковській Галерії в Москві. Успіхи в столиці спонукали управителів російських провінціальних театрів запрошувати Олдриджа до себе і він на протязі найближчих сімох років об'їхав три чи чотири рази усю європейську частину тодішньої Російської Імперії.

Згідно з реєстром міст, де Олдридж виступав, складеним американським збирачем і пізнішим куратором одного з відділів Нью-Йоркської Публічної Бібліотеки Артуром А. Шомбургом (1876-1938) та дослідями російського історика театрального мистецтва С. Дуриліна¹⁰, Олдридж у своїх мандрівках відвідав такі українські міста: Катеринослав (червень, 1861), Київ (жовтень, листопад 1861), Одеса (1861), знову Київ (грудень 1862), Харків (травень, 1862), Полтава (квітень, опісля червень, 1862), Вороніж (1864), знову Одеса (лютий-березень, 1866), Єлисаветград (червень, 1866) і Житомир у тому ж самому році. В тому часі, правдоподібно, виступав і в Кишиневі, тому що його вибрано почесним членом Басарабського Дворянського Зібрання. Нема сумніву, що місцева преса у тих містах приносила критику та звіти з його вистав, та вони, на жаль, дотепер ніким не використані. Надруковані тільки недавно спомини про відому актрису А. П. Новицьку-Капустину, що грала з Олдриджем у Києві і Харкові¹¹. З тих споминів, як теж з критичних оглядів у петербурзькій, московській та російській провінціальній пресі, виїмки з якої зібрав згаданий С. Дурилін, видно, що Олдридж був артистом небувалої мери. Його гра, англійською мовою, захоплювала публіку, яка з одних жестів і вимови вповні розуміла відтворювані ним постаті. Крім того Олдридж був знаменитим

режисером і вмів непомітними рухами рук, голови, тощо, подавати сигнали своїм товаришам акторам, коли впадати в діялог, хоч вони не розуміли слів.

Є непотверджені поголоски, що під час одної з своїх мандрівок по Україні Олдрідж збирався відвідати могилу Шевченка під Каневом.

В 1867-ому році Олдрідж знову вибрався з Англії до Росії. По дорозі в Росію затримався в Лодзі, де несподівано за-

Могила Олдріджа в Лодзі.

хворів і помер 7-го серпня (26-го липня ст. ст.) 1867-го року. Він там і похований на протестантському цвинтарі; його могилою опікується місцеве товариство польських театральних і фільмових артистів.

Європейські, а навіть американські газети принесли по-смертні згадки про нього та про його мистецькі досягнення, та на цьому скінчилося. На протязі найближчого півстоліття про Олдріджа майже нема згадки, коли не рахувати одної

чи двох коротких заміток у загальних творах про визначних негрів, чи повного видання творів відомого французького письменника Теофіля Готье, де передруковано його петербурзьку кореспонденцію про Олдриджа з 1858-го року¹². Кілька подібних коротких згадок про нього появилось і в Росії.

Постійно пам'ятала про Айру Олдриджа тільки Україна. Майже у кожному життєписі Шевченка чи як поета, чи як мистця, згадувалось і згадується по сьогодні про коротку, але палку і щирю дружбу тих двох великих артистів. Кожний гімназійний учень в Галичині і Буковині, а за останні три і пів десятиліття в цілій Україні знає про нього. У всіх більших творах про Шевченка і в багатьох виданнях Кобзаря подані або Шевченків портрет Олдриджа, або пізніший рисунок Л. О. Пастернака, що представляє Олдриджа й Шевченка разом.

Як видно з дотеперішних праць про Олдриджа, американське негрське суспільство почало виявляти більше зацікавлення його життям і успіхами щойно в 1920-их роках. Журнал "Opportunity" приніс про нього статтю в 1925-ому році¹³, а три роки пізніше Картер Г. Вудсон згадав його у своїй праці про визначних негрів¹⁴. В 30-их роках негрський журнал "Crisis" приніс переклад згаданого вище допису Готье і оригінальну статтю Сергія Кара-Мурзи¹⁵, письменники Джеймс В. Джонсон¹⁶ і Веніамин Г. Бравлі¹⁷ згадали його у своїх творах, а Марія Троммер (Муся Трембіцкая, родом з Кременчука) присвятила невеличку мімеографовану книжечку дружбі Олдриджа і Шевченка¹⁸. Для повноти реєстру слід згадати, що у тому самому часі нью-йоркська "Ukrainian Review" теж принесла статейку про Олдриджа і Шевченка¹⁹.

У тому самому часі відновилось зацікавлення Олдриджом і в Росії, де про Олдриджа появилася ширша замітка у Великій Советській Енциклопедії²⁰ і де у 1940-ому році С. Дурилін видав свою обширну монографію про нього. Мабуть під їх впливом американські большевицькі публікації "New Masses"²¹ і "Daily Worker"²² принесли про нього ширші статті, підкреслюючи дружбу Олдриджа з Шевченком. У цьому вони, однак, не були першими. Стаття в "Ukrainian Review" і С. Кара-Мурзи в "Crisis" згадують про цю дружбу, при чому Кара-Мурза широко переповідає те, що про Шевченка і Олдриджа писала у своїх споминах К. Ф. Юнге (Толстая). Стаття ілюстрована портретом Олдриджа, що його нарисував Шевченко. Той самий портрет ілюструє пізнішу статтю Генрієтти Букмекстер, теж у "Crisis", яка, однак, у тексті про Шевченка не згадує²³.

Оцінку Олдриджа, як актора подала ще Едіт Айзакс²⁴ та справді поважні студії про нього почало щойно свіжо засноване Товариство Айри Олдриджа, яке є тепер у стадії організації з відділами в Нью-Йорку і Чикаго. Першим його

виступом був вечір в честь Олдріджа, влаштований 7-го лютого 1955 р. у Вашингтон Гайтс відділі Нью-Йоркської Публічної Бібліотеки, де молодий негрський актор Ирл Гаймен дав інтересний доклад про життя і часи Айри Олдріджа головню в Америці і Англії²⁵. Йому і секретарці ініціативного комітету цього Товариства Милдред Стак²⁶ належить на цьому місці щира подяка за поміч матеріялом і вказівками для цієї статті.

1. Тарас Шевченко Твори, Т. XI. Листи. За ред. Павла Зайцева. Варшава-Львів, 1935, стор. 222.
2. Юнге Е. Ф. (урожд. графиня Толстая). Воспоминания (1843-1860 г.г.) Книгоиздательство „Сфинксъ“, Историческая Библиотека, Томъ X, ст. 164-178.
3. *A n o n i m u s*, *Leben und Kuenstler-Laufbahn des Negers Ira Aldridge*, Berlin, 1853.
4. *Negern Ira Aldridge. Lefnadsteckning med Porträtt och facsimile af hans namteckning. Minne af Hans uppträdande i Stockholm Sommaren 1857*, Stockholm Has. J. I. Brudin (1857).
5. Званцов К. Айра Олдриджъ, Очеркъ его жизни и представлений, С-Петербургъ, 1858.
6. Чалый М. К. Жизнь и произведения Тараса Шевченка, Киевъ, 1882, ст. 131-2.
7. Римський актор Галлюс Квінтус Росціус (прибл. 126-62 п. Р. Хр.) з роду певильник, став знаменитим актором і промовцем. Цицерон вчився в нього ораторства. Летючка п. з. *African Roscius* появилася в Лондоні в квітні 1833-го року з обороною права Олдріджа на виступи в Роял Ковент Гарден театрі.
8. *Aldridge Ira, "The Black Doctor", drama adapted by I. Aldrige, first performed at the City of London theatre. July, 1841. De Witt Publ. House, New York 188?*
9. "List showing the Theatres and Plays in various European cities where Ira Aldridge, the african Roscius, acted during the years 1824-1867" compiled by Arthur A. Shomburg, Curator 135th Street Branch of the New York Public Library, (now in the A. A. Shomburg collection). (Рукопис).
10. Дурылин С. Айра Олдридж, Государственное Издательство „Искусство“, Москва-Ленинград, 1940.
11. Велизарій М. И. Путь провинциальной актрисы, изд. „Искусство“, Ленинград-Москва, 1938, ст. 14-15.
12. *Rivers W. Napoleon, transl., "Gautier on Aldridge" (translation from "Voyage en Russie" by Theophile Gautier, Edition Definitive, Charpentier et Fasquelle, Paris, 1895) with an "editorial remark" in "Crisis", January, 1932.*
13. C. S. J., "Ira Aldridge", "Opportunity" March 1925.

14. Woodson Carter G. *Negro Makers of History*. The Associated Publishers, Inc. Washington, D. C., 1928.
15. Kara-Mourza Sergius. "Ira Aldridge in Russia", "Crisis", September, 1933.
16. Johnson James Weldon. "Black Manhattan", Knopf, New York, 1930.
17. Brawley Benjamin Griffith. *The Negro Genius*. Dodd, Mead & Co., New York, 1937.
18. Trommer Marie. *Ira Aldrige, American Negro Tragedian and Taras Shevchenko, Poet of the Ukraine. Story of a Friendship*. Brooklyn. October, 1939 (mimeographed).
19. Olena M. (pseud.) "Shevchenko meets an American", "Ukrainian Review", New York, March 1931.
20. Большая Советская Энциклопедия, Том 43, Москва, ОГИЗ, РСФСР, 1939, ст. 82.
21. Sillen Samuel. "From Aldridge to Robeson", "New Masses", October 26, 1943.
22. "A great Negro Tragedian and a Noted Poet", "Daily Worker", New York, January 25, 1940.
23. Buckmaster Henrietta. "A Forgotten Othello", "Crisis", March 1944.
24. Issacs Juliet Edith, *The Negro in the American Theatre*, New York Theatre Arts, 1947
25. Human Earle, "Life and Times of Ira Aldridge", lecture delivered at the Washington Heights Branch of the New York Public Library, February 7, 1955, with Clarence Derwent.
26. Stock Mildred, New York Member of the Founding Committee of the Ira Aldridge Society.

ШЕВЧЕНКО В МИСТЕЦТВІ

БОГДАН ЛЕПКИЙ ЯК ПОРТРЕТИСТ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Серед шевченкознавців Богдан Лепкий займає не лише заслужене, але й почесне місце. Лепкий — після О. Кониського — був першим з українських літературознавців, що всебічно проаналізував цілу творчість Шевченка й поклав підвалини під науково трактоване шевченкознавство. Ніхто перед Богданом Лепким не спромігся на опрацювання творів Шевченка в рямах п'ятох грубих томів, при чому найбільша частина першого тому присвячена широкій, як під оглядом змісту, так і форми дуже вартісній, біографії Шевченка. На більшу увагу заслуговує в цьому виданні теж і відділ листування Шевченка. Коли зважимо, що Лепкий виконував ту працю у дуже несприятливих еміграційних умовах у Німеччині під час першої світової війни, не маючи до розпорядимості всіх потрібних матеріалів, а все таки опублікував тоді (в роках 1919-1923) аж 159 листів Шевченка і коли це число прирівняємо до загальної кількості 221 листів (разом із коротенькими записками), помічених у повному зібранні творів, виданих Українським Науковим Інститутом у Варшаві (з року 1935), то ця основна і справді всебічна праця Б. Лепкого заслуговує на спеціальне признание.

Зрештою Лепкий належав у нас здавна до найбільших звеличників Т. Шевченка. Багато років він виступав в різних місцевостях галицької України, далі Німеччини і Польщі з промовами на шевченківських академіях (іноді й незалежно від шевченківських святкувань; одною з найкращих доповідей Лепкого треба вважати його виступ у „Товаристві для дослідів Сходу” в Кракові про роллю Шевченка в українській і слов'янській літературах), а в молодшому віці й як рецитатор Шевченкових поем, здобуваючи собі також на цьому полі заслужену славу. Шевченкові він присвятив у соті роковини народження збірку поезій п. з. „За люд”, видану у Кракові в 1914 р. Ще пізніше — в 1920 р. — Б. Лепкий видав у Зальцведелі брошуру п. з. „Шевченко про мистецтво”, метою якої було перш усього заперечити фальшиві погляди на тему освіти Тараса Шевченка, висловлені Хв. Коршем, а частинно і Франком, та доказати широку сферу зацікавлень Шевченка, починаючи самим мистецтвом, а кінчаючи літературою та філософією.

В своєму ентузіязмі до творчості Шевченка Лепкий пішов ще далі: він став зразу рисувати, а згодом і малювати портрети поета. Богдан Лепкий, як відомо, ще в своїй молодості мав намір присвятитися малярству і свої перші студії, які він відбував після закінчення гімназії, почав від Академії Мистецтв у Відні. Але він знеохотився доволі скоро до малярства через перестарілі технічні вимоги, які ставив до нього його професор, і записався тоді до університету на відділ славістики. Все ж Лепкий не покидав малярства — можна сказати — аж до кінця свого життя, поглиблюючи своє як теоретичне, так і практичне знання, малюючи залюбки портрети, у низці яких зображення Шевченка займали завжди перше місце. Далі, крім родинних портретів, а також портретів ще й інших наших поетів (прим. Руданського), Лепкий виконував залюбки обгортки до книжок, між іншими й до своїх власних (прим., трилогії й „Під тихий вечір”), чи навіть ілюстрації до окремих видань.

Для докладніших даних про портрети Шевченка, які виконав проф. Богдан Лепкий, я звернувся до його сина д-ра Ростислава Лепкого, від якого дістав такі інформації: „Як пригадую собі з оповідань батька, то тато рисував ще за гімназійних часів, з нагоди свят Шевченка, т. зв. французьким олівцем, чи вуглем портрети Тараса. Опісля, вже як був у Відні на університеті, малював олійними фарбами портрети Шевченка, з яких подарував своєму братові, пок. Миколі у Станиславові, та цей портрет під час війни імовірно пропав. За часів першої світової війни, пригадую собі, що тато у Вецлярі над Ляном у 1916-1918 рр. малював теж портрет Шевченка. В роках 1922-1925 у Ванзе біля Берліна він продовжував свою працю і на тому полі. Ці та інші образи батька залишилися були у Ванзе, запаковані з архівом, який потім (десь у 1932-1933 рр.) пок. Зенон Кузеля частинно передав до Українського Музею у Празі. Після переїзду в 1926 р. до Кракова батько малював далі портрети Шевченка і їх роздаровував родині та своїм приятелям. У нас є один портрет, який я сюди привіз”.

Характеризуючи портрети Шевченка, які Богдан Лепкий виконав, зокрема в останніх роках свого життя, слід зазначити, що вони сперті головним чином на оригінальній світлині поета з 1859 р., яка дала підставу до портретних студій цілому ряду мистців, що хотіли зірвати з традицією дотогочасних портретів Шевченка в кожусі й шапці, а спрямувати увагу на виявлення психологічних прикмет нашого поета. Саме цим джерелом користувався Ілля Рєпін при виконванні відомого портрета Шевченка для Канєва, такий самий композиційний підхід бачимо теж у портреті Шевченка, приписуваному Миколі Ге (див. „Шевченко” УВАН, річник 2, стор. 24-26). Врешті щаслива знахідка портрета-мініатюри Т. Шев-

ченка, що зберігався в Національному Музеї у Варшаві, портрета, виканого в 1860 р. Карлом Шрайнцером, академіком малярства та інспектором Петербурзької Академії Мистецтв та опублікованого в дуже гарній кольоровій репродукції в XIV т. „Творів” Тараса Шевченка, видання Українського Наукового Інституту (Варшава-Львів 1936), дала Богданові Лепкому можливість ще більше зглибити його студию в ділянці портрету Шевченка. До речі — згаданий портрет, виконаний Шрайнцером, теж зближений своїм укладом до фотографії з 1859 р., але ціла увага мистця була спрямована на виявлення високих духових прикмет Тараса. І саме ці небуденні прикмети твору Шрайнцера захопили Б. Лепкого. Він намагався з тої пори (після 1936 р.) піти слідами Шрайнцера та виявити себе в іншій малярській техніці: в олії.

Є в Америці два портрети Шевченка, виконані Богданом Лепким. Один з них у збірці його сина д-ра Ростислава, другий попав до моєї колекції, як дар автора. Портрет Шевченка, що є власністю сина проф. Лепкого, відзначається високими малярськими прикметами, має тільки одно недотягнення: вершок голови втягтий. В цьому портреті Лепкий старався добути у виразі очей Шевченка якнайбільше експресії і тому надав їм фосфоризуючий кольорит, чим цей портрет різниться основно від твору Шрайнцера, на якому Шевченко має незвичайно спокійний, але дуже глибокий, зосереджений погляд.

Серед імен мистців, що виконали портрети Шевченка — таких імен, як Крамской, Шрайнцер, Мате, Рєпін, Ге, Крайський, Курилас та інші — ім'я Богдана Лепкого займає заслужене місце.

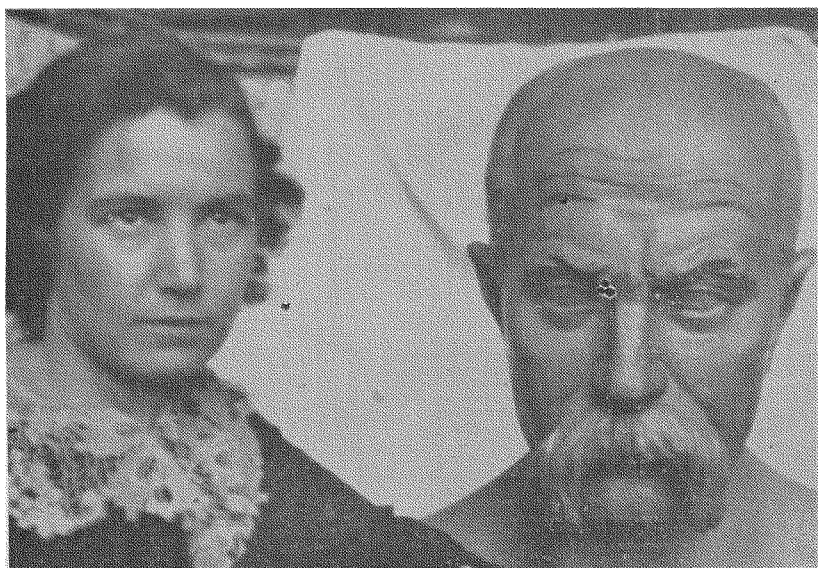
Дам'ян Горняткевич

ПОГРУДДЯ Т. ШЕВЧЕНКА У ВИКОНАННІ ОКСАНИ ЛЯТУРИНСЬКОЇ

Погруддя Тараса Шевченка, — властиво голова поета, було виконано О. Лятуринською для української гімназії в Ржевницях коло Праги, де О. Лятуринська вчилася і закінчила свої середньошкільні студії. Різьба була виготовлена коло 1933 року, великого розміру, до 1 метра в гірці.

О. Лятуринська вийшла зі школи монументалістів у різьбі і синтетичного реалізму в портретовому малярстві, що особ-

*) На фотографії роботи Л. Янушевича показано первісний варіант погруддя Шевченка ще в гірці. З лілком викінченого погруддя в гірці, що авторка подарувала українській гімназії в Ржевницях, проф. Сівицький В. зробив фотографію, але вона не зберігалася.

О. Лятуринська біля первісного проєкту Шевченкового погруддя.

ливо плекалося у чеській Високій Мистецько-Промисловій Школі та Українській Студії Плястичного Мистецтва в Празі, які вона з успіхом закінчила. Школа монументалістів, що особливо була поширена в спеціальному відділі проф. Дворжака Мистецько-Промислової Школи в Празі, була відміною монументального напрямку, що був відомий тоді в цілій Європі, а який особливо розвинувся у Франції. На чеському ґрунті, в монументалізмі панувала надто утрирована, груба і дещо навіть брутальна форма. Спеціально в жіночих фігурах плекалися атлетично розвинені форми, тяжка і завалиста постава, непорушно-тяжкі пози, недбало спрощена модельяція. Всього того нема в Лятуринської. Її праці, на тлі чеського монументалізму, виблискували своєю більшою делікатною, м'якою формою, вродженим почуттям міри, високим, сказати б, інтелегентним відчуттям маси і форми. Одначе все, що було позитивне в напрямку монументалістів, наша різьбарка перейняла в творчій переробці. Те саме торкається і портретів О. Лятуринської, що мають монументальну і синтетичну трактовку.

Різьба Т. Шевченка у виконанні О. Лятуринської — дає своєрідну трактовку поста. Лятуринська витворила тип поста-мислителя, що зажурений долею народу. Хоч форма творсна тут синтетично, без зайвих подробиць і натуралістичних обрисів, все таки ця форма оброблена чітко, докладно і майстер-

но. Дю досконалу плястику, чіткість і ясний ритм помічаємо у всіх творах О. Лятуринської, не виключаючи й мистецтва слова.

Погруддя Шевченка я мав можливість бачити щоденно в згаданій гімназії і завжди знаходив усе нові, раніш не помічені вартості, як в пластиці, так і внутрішньому змісті явища, що характеризує, звичайно, визначніші твори мистецтва. Особливо приваблювала глибока задумка, висока інтелігенція мислителя, і це було може найбільш цінне, щодо внутрішнього змісту цього твору.

В. Січинський

ПОГРУДДЯ ШЕВЧЕНКА РОБОТИ СЕРГІЯ ЖУКА

В журналі „Український Літопис” (Авгсбург 1954 ч. 2, стр. 34-35) вміщено фоторепродукцію погруддя Шевченка, роботи відомого скульптора Сергія Жука, як ілюстрацію до його статті „Портрет Т. Шевченка в скульптурі” (стор. 34-40).

НОВІ МАТЕРІЯЛИ ПРО СКУЛЬПТУРНІ ТА МАЛЯРСЬКІ ПРАЦІ М. О. МІКЕШИНА, ПРИСВЯЧЕНІ ШЕВЧЕНКОВІ

Дуже цікаві матеріали для освітлення тої пошани до пам'яті Шевченка, яку виявляв відомий мистець М. О. Мікешин, близький знайомий і приятель поета, опубліковані в журналі „Искусство” (1954, кн. 2).¹⁾

Мікешин, як відомо, написав для Празького Кобзаря (1876, т. I.) спогади про Шевченка, з яким був у близьких стосунках в роках 1858-1861. Він намалював портрет ще з живою Шевченка і зарисував його в труні та дав багато ілюстрацій до Кобзаря.

Але тільки тепер з нових архівних джерел, опублікованих в згаданому журналі, можна уявити собі, як наполегливо дбав Мікешин за втілення образу Шевченка в монументальних формах.

Ще при житті Шевченка (в 1860 р.) Мікешин одержав урядове замовлення на виготовлення проєкту пам'ятника „Тисячоліття Росії”, який мав бути збудований в Новгороді. Мистецькі кола, що до них належав і Шевченко, жваво обговорювали в майстерні Мікешина в Академії Мистецтв деталі цього проєкту. Спочатку на постаменті проєктувалися барельєфні медальйони з відтворенням деяких історичних подій,

¹⁾ Левенфін Е. Тарас Шевченко в творчестве Микешина. „Искусство”. Москва, 1954, кн. 2, стор. 51-54.

але за „височайшим наказом” оформлення було змінене: увесь постамент мав бути оточений барельєфом з посталями історичних осіб. Серед цих історичних постатей мали бути — письменники і мистці. Список цих діячів мистецтва був так само урядово затверджений. Вже по смерті Шевченка, в кінці 1861 року Мікешин за своєю власною ініціативою вставив постаті Гоголя і Шевченка і опис остаточного проєкту пам'ятника з цими двома іменнями вмістив у річникові, що видавала Академія Наук „Мѣсяцеслов на 1862 год”. Це помітили одразу урядові кола і в Мікешина зажадали вияснень, які не були визнані за слушні. Мікешин вдався до рішучого кроку: написав листа цареві Олександрові II-му, в якому так обґрунтував необхідність вміщення постаті Шевченка: „Шевченко, як творець красною народнього слова, зробив для України більше, аніж хтобудь з наших поетів, та ще при житті своєму здобув таку популярність, що не тільки в освічених колах, але мабуть не знайдеться ні одного села на Україні, де не співали б його пісень, або не знали його імені. Співчуття всіх шарів суспільства до тлінних останків цього поета на шляху його з Петербургу на берег Дніпра, надто ясно сказало, як цінить нарід заслуги цього поета”.

Виявився ще один деталь, а саме: в список державних осіб, постаті яких мали бути на пам'ятнику, Мікешин не вставив Миколу I, цього, за словами Шевченка, „неудобозабиваємого тормаза”. Мікешині було тоді лише 26 років і, очевидно, лише молодим віком можна пояснити такий сміливий і нерозважний в тих умовах крок. Скульптор дістав за своє безпосереднє звернення до царя лише зауваження. Постаць Шевченка було відкинуто, а постаць Миколи I додано. Зроблено було спробу викреслити ім'я Шевченка і з „Мѣсяцеслова” Академії Наук, але виявилось, що наклад вже був розісланий.

Невдача з першою спробою не одбила Мікешині охоти увічнити образ Шевченка в монументальних формах. Він зображує його в постаті кобзаря і вміщує в первісний проєкт пам'ятника Богданові Хмельницькому у Києві. Проєкт цей так само не був затверджений. Ще раз він робить спробу дати постаць Шевченка в образі кобзаря на пам'ятнику Катерини II в Катеринодарі, але пам'ятник цей будувався вже по смерті Мікешина і постаць кобзаря, хоч і залишилася при виконанні монументу, але не мала великої подібності до Шевченка.

Примітка: Цей матеріал цінний як нові факти для шевченкознавства; цікаво, що він опублікований в період відзначення Москвою „воз'єднання”.

Ред.

НАШІ ШЕВЧЕНКОЗНАВЦІ

ЛЕОНІД БІЛЕЦЬКИЙ ЯК ШЕВЧЕНКОЗНАВЕЦЬ

5-го лютого ц. р. у Вінніпегу помер дійсний член УВАН Леонід Тимофійович Білецький, який по смерті сл. п. Дмитра Дорошенка був президентом УВАН, а в останній час головою УВАН в Канаді. Видатний літературознавець, учень академіка В. Перетця, Л. Білецький присвятив значну увагу творчості Тараса Шевченка. Від ранньої його академічної доповіді „Народність чи національність у творах Шевченка” (Кам’янець, 1919) до останнього чотиритомового „Кобзаря” він виплекав монументальний образ національного поета-пророка, який відкривався дослідникові в усіх поетових творах і в усіх моментах його життя. Коментуючи окремі твори „Кобзаря”, Л. Білецький ставив собі завданням „дати в інтерпретації життя і творчості Шевченка один суцільний образ генія і творця ідей, серед яких Правда Божа і Визволення України — на першому плані”.

З окремих праць Л. Білецького над Шевченком одмітимо декілька суто дослідчого характеру. В одній з них, порівнюючи дві редакції „Москалевої Криниці”, Л. Білецький дав літературну історію цієї поеми, показавши, як сильно відбилися на обох редакціях обставини життя поетового, духовий його світ початку (перша редакція 1847 р.) і кінця заслання (друга редакція — 1857 р.). Редакції ці з такого погляду виявилися остільки відмінними, що їх Л. Білецький уважав скоріше за окремі твори¹⁾.

Аналогічну роботу — встановлення літературної історії твору Л. Білецький проробив над незакінченою поемою Шевченка „Мар’яна Черниця”. Для своєї аналізи дослідник мав лише скупі друковані відомості про автограф і друковані редакції цього твору. Правда, автограф поеми був майже з палеографічною точністю репродукований в Записках Історично-Філологічного Відділу Академії Наук у Києві — М. М. Новицьким. Відтворення можливих інших редакцій з друкованих текстів „Кобзаря”, привело дослідника до гіпотези про існування ще й третього автентичного джерела в так званому

¹⁾ Білецький Л. „Москалева Криниця” Т. Шевченка історія тексту і сюжету. „Нова Україна”. Прага, 1923, кн. 3.

альбомі Сулієва²⁾). Але гіпотеза ця викликала заперечення, і Л. Білецький відкинув її у останньому 4-томовому виданні „Кобзаря”.

Такий же дослідницький характер носила розвідка Л. Білецького „Книги Битія українського народу, як декларація прав української нації”³⁾, де він визнавав можливість лише певного впливу Шевченкової ідеології на цей твір Костомарова, відкидаючи твердження інших дослідників, визнававших Шевченка соавтором Костомарова.

Кілька цінних етюдів, присвячених ширшим проблемам вивчення Шевченкової творчості припадають на тридцяті роки. З них можемо назвати більшу студію Л. Білецького — „Молодий Шевченко перед власним судом своїм на кінці життя. Історія повісти „Художник”. („Наша Культура”, за ред. проф. І. Огієнка 1936, чч. 6, ст. 373-381; 7, ст. 491-497 та 12, ст. 811-817.).

Л. Білецький брав участь у варшавському виданні творів Шевченка за редакцією П. Зайцева. Йому належали в цьому виданні три статті: „Катерина” (т. II, ст. 287-295), „Балади Шевченка” (т. II, ст. 331-339), „Повість „Наймичка” (т. VII, ст. 324-327) та переклад повісти „Художник” (в VII томі).

Інтересна літературно-психологічна праця про композиційну роль снів у творчості Шевченка вміщена була в кількох числах вінніпезького „Українського Голосу” в останніх роках.

До популярних праць про Шевченка належить стаття Л. Білецького в студентському журналі „Спудей” (Прага, 1926, ч. 4): „Еволюція ідей і образів у поезії Т. Шевченка”; невеличка праця про релігійність Шевченка, видана в 30-х роках в переробленому вигляді появилася у виданні УВАН у Вінніпегу (1951 р.).

Одмітимо також спробу давніше задуманої романізованої біографії Шевченка, що над нею покійний працював уже під час останньої еміграції з Праги до Німеччини; уривок з неї був уміщений під псевдонімом Лев Тимошук в „Українських Вістях” (Новий Ульм, 1948) і передрукований звідти в „Свободі”.

Ще в Празі Л. Білецький почав здійснювати свій старий задум дати в руки українського читача „Кобзар” Шевченка разом з біографією, літературною історією окремих творів, інтерпретацією і коментарем. Перший том вийшов у Празі в ювілейний 1940 рік, викликав гостру оцінку, а через ні-

²⁾ Білецький Л. „Мар'яна Черниця” Т. Шевченка. Історія тексту, Записки НТШ, 1927, т. 146.

³⁾ Науковий Збірник Українського Вільного Університету в Празі, 1942, т. III.

мецьку окупацію Чехословаччини виготовлений другий том лишився в рукопису. Ідею видати в такому вигляді повний „Кобзар” Л. Білецький спробував здійснити в Німеччині, але еміграція до Канади не довела цю ідею до здійснення. Реалізація її сталася лише в Канаді.

Протягом трьох років покійний наполегливо працював над біографією Шевченка, літературним і реальним коментарем до поодиноких творів. Три розкішно виданих томи (Видавництво „Тризуб”, Вінніпег, 1952-1954) вже стоять на полицях бібліотек, а четвертий, останній том вийде як посмертне видання. Через незакінченність цілого, цей чотиритомовий „Кобзар” ще не знайшов собі наукової оцінки, але був він завершенням і остаточним формулюванням тієї концепції Шевченка, яку покійний дослідник проніс через всі роки своїх літературознавчих студій і педагогічної праці.

В. П.

МОЇ ШЕВЧЕНКОЗНАВЧІ ПРАЦІ

Мої праці над Шевченком щільно зв'язані з моєю працею в бібліотеці Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові (НТШ), яку я розпочав у 1909 р., емігрувавши з політичних причин з Наддніпрянщини в середині 1908 року.

Приймаючи мене на працю до НТШ, незабутній Михайло Сергійович Грушевський створив для цього при бібліотеці НТШ спеціальне Бібліографічне Бюро, яке мало провадити біжучу бібліографію — українську і українознавчу, а разом продовжувати й доповнювати бібліографії Михайла Комарова й Івана Ем. Левицького у всеукраїнському масштабі.

Само собою, в обсяг цієї бібліографічної роботи входила й реєстрація творів двох українських велетнів — Шевченка і Франка — та присвяченої їм літератури. Згодом, з нагоди ювілею Шевченка, а потім Франка, мені довелося зайнятися злагодженням покажчиків їх творів та писань про них.

Українську літературу я любив з юнацьких літ і уважно стежив за всіма новинами, які тоді появлялися. Очевидно, перше місце займав Шевченко, з творами якого я познайомився, ще будучи юнаком, із цензурних видань „Кобзаря” старої Київської Української Громади. Будучи в старших класах гімназії, познайомився я і з забороненими царською цензурою творами великого поета з нелегальних гектографованих зшитків, видаваних українською студентською молоддю. Вони діставалися до наших рук від старших товаришів, що вчилися вже в київському університеті. Я, як і інші мої гімназійні товариші, списували собі ці вогненні твори Шевченка у власні зшитки поруч із вільнолюбними поезіями інших наших

письменників — М. Старицького, О. Кониського, А. Свидницького, В. Мальованого, тощо. Діставали ми їх від киян або надibuвали в галицько-українських часописах: „Зоря”, Франкове „Життя і Слово”, які попадали до нас нелегальним шляхом.

Перший мій твір, присвячений Шевченкові, був реферат про його життя і твори, який я прочитав, будучи учнем 7-ої класи гімназії, на влаштованій нашим тасмним гуртком вечірці в пам'ять Кобзаря, очевидно, у великому секресті від свого гімназійного начальства.

Вступивши до московського університету, я доповнив свої відомості з української літератури завдяки А. Ю. Кримському та його бібліотеці й був au courant усього, що тоді появлялося у Львові чи Чернівцях. Те, що я знав про життя Шевченка з старої біографії М. Чалого, я доповнив тепер життєписом, що його написав Ол. Кониський, та взагалі тим усім, що появлялося з Записках НТШ та галицько-українських літературних часописах.

Ще на університетській лавці сидючи, я почав громадити бібліографію українознавства, подібно до Дмитра Івановича Дорошенка, але незалежно від нього, переглядаючи різні видання — українські й російські — в університетській та Румянцевській бібліотеках а також у книгозбірні А. Кримського. Але мій покажчик не побачив світу. В оцьому покажчику я дуже пильно нотував і *Ševčenkiana*.

Ці мої студентські зайняття стали мені у великій пригоді, коли я попав у Галичині в українські бібліографи.

Бібліографічне бюро НТШ було як сміялися мої приятелі — не Бюро, а „бюрко”, бо крім мене інших службовців у ньому не було, тільки я сам висиджував за роботою цілими днями при своїм писальнім столі. Взавшись за покажчик до Шевченка (як пізніше, до Франка), я побачив, що покажчик Комарова треба не тільки доповнювати, але й перевіряти, бо багато відомостей брав він з других, або й з третіх рук. Те, що виходило колись у Галичині, я перевіряв сам, користаючи з скарбів бібліотеки НТШ. За перегляд галицьких газет я посадив знайомих студентів львівського університету, які вишукували матеріяли й списували їх на картки, які я потім перевіряв. Вишукувати *Ševčenkiana* в російській пресі допомагали мені численні добровольці з студентів, що студювали по вищих школах Росії; на мій заклик посилали вони до бібліотеки НТШ числа газет з статтями про Шевченка. Бібліотека діставала такі ж матеріяли і від студентів, що вчилися по західньо-європейських університетах — в Австрії або Німеччині. Та через відхід із НТШ М. Грушевського, а потім і через вибух I-ої світової війни з її некорисними для

НТШ наслідками, намічені пляни бібліографічних видань не здійснилися.

Зараз по уступленні Михайла Сергійовича новий Виділ (Управа) НТШ скасував Бібліографічне Бюро й приділив мене до бібліотеки, як помічника її керівникові Ів. Ів. Кревецькому. Проте я не кидав збирати *Ševčenkiana*, до чого долучилася ще праця над покажчиком до Франка, бо громадський комітет для святкування 40-ліття наукової й літературної праці галицького Каменяра звернувся до мене з проханням допомогти Павликів покажчик Франкових творів та додати до нього й літературу про Франка.

Ці два покажчики й стали головним моїм зайняттям поза працю в бібліотеці. Вони, можна сказати, забирали в мене весь час, майже не лишаючи вільної хвилини на іншу працю. Я зібрав величезний матеріал, опрацювавши всю українську пресу аж до вибуху I-ої світової війни. Війна перервала цю мою роботу, але зі стабілізацією відносин у Галичині я знову взявся за неї. І тепер допомагали мені мої приятелі, що перебували в різних центрах Європи на еміграції, як наддніпрянці, так і галичани, а також українські студенти, що вчилися у Вільні чи Варшаві. Та через прикрі матеріальні відносини в НТШ, спричинені польською окупацією, а також і недоцінювання Управами Товариства бібліографічної роботи, багато моїх бібліографічних праць або не були видані в цілості або взагалі не діждалися друку. Якби не покійний Олександр Гнагозич Лотоцький, то не появилось б нічого з підготовленої мною до друку шевченківської бібліографії.

Ставши на чолі Українського Наукового Інституту у Варшаві, О. Г. Лотоцький розгорнув незвичайно інтенсивну видавничу діяльність. Серед багатьох наукових видань Інституту поважне місце займає заініційоване ним „Повне видання творів Т. Шевченка” в 16 томах. Останнім 16-тим томом саме є моя „Бібліографія Творів Т. Шевченка”^{*}). З цього тому я зробив окрему відбитку на кращому папері. В наголовку викинув „Бібліографія”. Відбитка датована 1938.

До тому, крім покажчика Шевченкових творів, мала ввійти й література про нього, але її обсяг переходив розміри видання, і Лотоцький плянував видати її окремо в двох томах. Уступлення його з проводу Інституту й вибух 2-ої світової війни розбив ці пляни. Через війну видання припинилося. Не вийшов і той том, де мала побитися моя бібліографія про Шевченка як маляра, під наголовком „Шевченко майстер

^{*}) Повне видання Творів Тараса Шевченка. Том XVI. Бібліографія. Покажчик видань Шевченкових творів та спис бібліографічних праць про Шевченка. Зібрав і впорядкував Володимир Дорошенко. Український Науковий Інститут. Варшава-Львів 1939, 8°, ст. VIII + 355 + 2 непаг. + таблиця (окремі видання Шевченкових творів) + портрет Шевченка.

образотворчого мистецтва". Містила вона реєстр малярських і скульптурних творів Шевченка та широку бібліографію рецензій, статей і розвідок про нього, як мистця-образотворця більш, як за сто років (1830-1938). Бібліографія ця була вже складена і скорегована для XII-го тому з розвідкою Дм. Антоновича про Шевченкову малярську творчість, але в цьому томі не знайшлося для неї місця і Лотоцький планував дати її в XIII-му томі, та війна й тут стала на перешкоді, і згадана моя праця не побачила світу.

Отже в результаті моєї довголітньої праці над Шевченковою бібліографією вийшов тільки покажчик творів його поезій, повістей та інших творів. Але що появився він майже перед самим вибухом 2-ої світової війни, то не діждався при своїм виході належної оцінки з боку шевченкознавців. Аж значно пізніше озвалися про покажчик др. Е. Ю. Пеленський у своїй „Українській Книзі", річник IV (1942 р.), ст. 191-194, та М. Яшек в „Українському Засіві" за редакцією В. П. Петрова (Харків 1943). На Советській Україні мій покажчик, як і взагалі все видання варшавського Укр. Наук. Інституту, був невідомий. Вперше дехто з літературознавців довідався про нього за 1-ої большевицької окупації Галичини, як напр. Марієтта Шагінян, що, приїхавши тоді до Львова, познайомилася з біографією Шевченка, написаною П. Зайцевим, яка лежала в аркушах у друкарні НТШ. Тоді ж декому став відомий і мій покажчик. А. Ю. Кримський, будучи у мене під час свого відрядження до Львова, дуже ним тішилася, з увагою його розглядаючи. Розуміється, з советського погляду був він небезпечний через статтю „Шевченко в цифрах" і через те, що містив видання і портрети людей, які значилися в списку „ворогів народу". Проте покажчик не усунено з підручної бібліотеки. Я подбав щоб він дістався до наукових бібліотек на Україні, а також у Москві й Ленінграді. Та все ж ширшому громадянству на Наддніпрянщині він був невідомий. Цей свій „Покажчик" я вважаю найважливішою своєю працею в ділянці шевченкознавства. Завдала вона мені багато труду і забрала багато часу.

В „Покажчику" (т. XVI) я вмістив був портрет Ол. Лотоцького, як ініціатора й виконавця видання, але він рішуче цьому спротивився й велів свій портрет заступити чим іншим. На це місце я дав портрет Шевченка роботи Касіяна, але в окремії відбитці портрет Лотоцького таки залишився.

Для покажчика я використав усі доступні мені джерела. Я використовував не тільки бібліотеки Львова, але й Кракова й Праги, де побував у 1929 році, робив розшуки по бібліотеках Варшави, Відня, Вільни, Гельсінки, Женеви, Лондону, Парижу й Чернівців, спроваджував необхідні мені видання з Варшави й Вільни.

Крім хронологічного спису Шевченкових видань я подавав під даною позицією всі передруки, історію видання й рецензії. До цього спису я залучив ще окремий список чужих творів, приписуваних Шевченкові, та виказ фальсифікацій Шевченкових поезій. В додатку подав дві статті — „Шевченко в цифрах” ст. 327-343, де показано в числах поширення Шевченкових творів, з таблицею накладів окремих їх видань на Наддніпрянщині, Наддністрянщині й закордоном від появи першого видання Кобзаря в 1840 р., нарешті — огляд найважливіших бібліографічних покажчиків з шевченкознавства (ст. 345-355).

Статтю „Шевченко в цифрах” в скороченому вигляді оголосив я в 1939 р. також в українській пресі в ч. 56 „Діла” й чч. 19 і 21 паризького „Тризуба”.

Високу оцінку „Покажчика” дав у передмові до XVI тому такий авторитетний знавець, як проф. Павло Зайцев. Цю не підписану тоді оцінку він повторив згодом на скитальщині в ч. 40 „Українського Слова” 1949 р. (Бльомберг, Німеччина) у присвяченій мені згадці, назвавши „Покажчик” „не тільки абсолютно точним бібліографічним реєстром, а й історично-літературною й націоналістичною студією”.

Займаючися шевченкознавчою бібліографією, я час від часу знайомив українське громадянство з новинами в цій ділянці в своїх загальних оглядах українознавства, що їх друкував перед 1-ою світовою війною в „Літературно-Науковому Вістнику” (1912, кн. 2, 1913, кн. 2-3) та в „Україні” М. Грушевського (1914, кн. 1-2), а також в „Обозрених трудов по Славяноведению” Російської Академії Наук (Спб. 1912 і 1913 р.). Огляд за 1913 р. вийшов і окремою брошурою, як 3-ій випуск „Обозрених” (Петроград 1915), на жаль без моєї коректи, яку я вже не міг відіслати до Академії через несподіваний вибух війни.

Подібні огляди я продовжував і після 1-ої світової війни. Спершу в варшавській „Трибуні” 1923 р. (ч. 2-3), а опісля знову в „Україні” М. Грушевського 1925-1930 (Книги 15, 24 і 40). Огляд за 1929 рік уже не попав туди, бо поки я його викінчив і лагодився відіслати до Києва, М. Грушевського і його видавництва зліквідували большевики. Згодом узяв цей огляд покійний о. др. Й. Скрутень до василіянських „Записок”, але складений із цим оглядом том, а також рукопис згинули в 1939 р. з приходом большевиків до Галичини, які знищили друкарню Василіян у Жовкві. Цей огляд був значно ширший за попередні і містив чимало *Sevcenkiana*.

Час від часу друкував я по українських часописах у Галичині огляди шевченкознавчих праць, як наприклад 1) „Новіша література Шевченкознавства” „Громадський Вістник”, Львів 1923, ч. 55 (11. березня), ст. 6-7; 2) Н о-

ві досліді над Шевченком, „Діло”, Львів 1924, ч. 166-167 (31 липня); 3) „Шевченкознавство за останніх 10 літ” (1914-1924), „Стара Україна”, Львів 1925, ч. 3-4, стр. 72-80, (окрема відбитка, Львів 1925, ст. 8). Продовженням цього огляду був огляд, що його я дав до числа 4-5 празького часопису „Славянская Книга” 1926 р. — „Шевченкознавство в 1925 році”.

Тут же треба приготувати й доповнення, які я подав до відділу шевченкознавства в своїй рецензії на книгу др. Е. Ю. Пеленського „Бібліографія української бібліографії” в томі 155 „Записок НТШ”, ст. 362-368.

Крім оглядів друкував я також рецензії на видання Шевченкових творів та на літературу, присвячену Шевченкові: 1) Повне видання творів Т. Шевченка. „Життя і Знання” (Львів 1936, ч. 3; 2) Нові видання Шевченкових творів. „Новий Час”, Львів 1937, ч. 97; 3) Повне видання творів Т. Шевченка. Записки НТШ, том 150, Львів 1937, ст. 290-292; 4) Найкраще видання Шевченкових творів. „Новий Час” 1937, ч. 56. Це були рецензії на видання Укр. Наук. Інституту у Варшаві, друковані в друкарні НТШ у Львові. Згадаю ще такі рецензії: 1) Невдала демонстрація. „Українська Книга”, ч. 4-5, Львів 1937, ст. 118-119, — з приводу харківського передруку лляйщігської збірки 1859 р. заборонених поезій Пушкіна й Шевченка; 2) Рецензії на советські видання Шевченкових творів у журналі „Сьогочасне й Минуле”, органі НТШ, кн. 3-4, Львів 1939, ст. 179-182; 3) Добрий почин. „Свобода” (Нью Джерзі) 1952, ч. ч. 158 і 159 (19 і 20 червня — про перший річник „Шевченко” (1952) видання УВАН. 4) Польський переклад Шевченкового Щоденника в 3-му річнику „Шевченко” (1954) УВАН, ст. 39-40.

З розвідок про Шевченка я помістив у „Ділі” 1924 р. велику статтю „Шевченкова освіта”. — Вона вийшла й окремою відбиткою накладом Укр. Видавничої Спілки: Львів 1924, ст. 24.

В „Ювілейному Збірнику на пошану акад. М. Грушевському”, Київ 1928, поміщена моя стаття „Шевченкова подорож по Волині в 1846 р.” (том. 21, ст. 461-465). В II-му томі видання Шевченкових творів Укр. Наукового Інституту у Варшаві, що вийшов у 1934 р., є моя стаття „Альманахи, що в них співробітничав Шевченко” (ст. 250-257). На жаль редакція сильно скоротила цю статтю й, не порозумівшись зо мною, викинула важливі відомості, що їх я з великим трудом повищукував.

В „Працях” Історично-Філологічного Товариства в Празі, що вийшли в 1938 р. на пошану проф. Дмитра Антоновича поміщена моя стаття „Примітки Бол. Антоновича до

Шевченкового „Кобзаря”. Є й окрема відбитка з „Праць”, Прага 1937, ст. 12).

В 4-му річнику бібліологічного часопису „Українська Книга”, що виходив за редакцією др. Е. Ю. Пеленського, надрукована моя розвідка про „Женевські видання Шеченкових поезій”, де я докладно обговорюю видання Кобзарів 1878 за редакцією Хв. Вовка та 1881 за його ж редакцією при участі М. Драгоманова й „Поезій Шевченка заборонених у Росії” 1890 р. (Ця розвідка вийшла окремою відбиткою під тим самим наголовком: Львів-Краків, 1942, ст. 19 + 1 непаг. Українська Книгознавча Бібліотека, ч. 4.). „Кобзар” 1881 р. незвичайно рідке видання. На диво нема його у жадній із львівських бібліотек, не тільки публічних, але й у Павлика й Франка. 1-ий томик цього „Кобзаря” знайшовся тільки в Британському Музеї в Лондоні, а 2-ий у бібліотеці Є. В. Бачинського в Женеві, який дістав його від Кузьми (Антоня Ляхоцького), друкаря женевських видань Драгоманова. Складаючи свій Покажчик, я не мав змоги поробити розшуки в бібліотеках ССРСР. За першої большевицької окупації Галичини я цю змогу мав і завдяки Ю. Іванову-Меженкові довідався про те, що в Публічній Бібліотеці в Ленінграді є видання цього „Кобзарика”, датоване 1882 роком. Знимки титулової картки обох томиків цього незвичайно рідкого примірника я подав у згаданій статті.

До „Кобзаря”, що його видав покійний Юрій Пилипович Тищенко-Сірій у Празі 1944 р. за редакцією П. О. Богацького я дав хронологічну канву до біографії Шевченка під наголовком „Життя і творчість Т. Шевченка”. Цю канву передрукувало згодом видавництво „Полтава” в Буенос-Айресі в своєму виданні Кобзаря 1950 р. (ст. 381-391).

В ч. 2-му випуску „Літературно-Наукового Збірника”, що вийшов у Ганновері в 1947 р., помістив його видавець, згаданий вище Ю. Тищенко-Сірій, мою ширшу статтю про „Большевицькі коментарі до Шевченкових поезій” (ст. 95-101).

Оце були б важливіші мої розвідки, що вносили дещо нове в літературу про Шевченка. Крім того належать мені ще кілька праць популярного характеру: 1) Стаття про ставлення до Шевченкових поезій корифеїв російської критики В. Белінського і М. Добролюбова — у львівському тижневику „Неділя” 1911 р.; 2) Стаття про Шевченка у львівському місячнику „Добра Новина” (р. 1914?); 3) Брошура „Шевченко і його думки про громадські справи” Львів 1921, 16', ст. 24. Видання Бібліотеки „Знання”; 4) „Шевченкова Криниця”. Думки Шевченка про Бога, людей і Україну. Львів. 1922, ст. VIII + 256, 8'. Накладом фонду „Учітєся, брати мої”, ч. I. Це є систематичний збірник Шев-

ченкових афоризмів, вибраних з його поезій, оповідань, щоденника й листів. Дуже докладну оцінку цього видання подав покійний Василь Іванович Сімович у довшому фейлетоні в ч. 151 (18 березня) берлінського „Українського Слова” 1922 року. 5) В Календарі-Альманаху „Дніпро” на рік 1940, Львів 1939 (ст. 16-30), надрукував я довшу статтю під наголовком „Як стрінули Шевченкові поезії українці й москалі” — (про українську й російську критику на ранні твори Шевченка), яка вийшла й окремою відбиткою. В цій статті я використав розшукані Ів. Кревецьким, Іл. Свенціцьким і особливо П. Филиповичем рецензії з російських журналів 1840-их років, додавши дещо ними пропущене. Большевики, прийшовши до Львова в 1939 році, знищили цілий наклад Календаря і цієї моєї відбитки. Большевицький директор львівської філії бібліотеки Академії Наук УРСР, до якої була влучена бібліотека НТШ, усунув її з бібліотеки й залакував до „Спецфонду” тільки тому, що в ній були подані негативні рецензії В. Бєлінського та інших москалів на Шевченкові твори.

Бувши на еміграції в Західній Німеччині, я дав у 1946 р. на прохання редактора статтю про Шевченка до студентського журналу „Студент”, що виходив у Мюнхені.

Тут же мабуть слід згадати й про статтю, яка хоч безпосередньо до Шевченка не відноситься — „Військовий осаул Яків Дибайло”, але трактує про Шевченкового приятеля Якова де Бальмена, надруковану у щоденнику „Львівські Вісті” 1943 року, ч. ч. 92-93 (28 і 29 квітня).

Володимир Дорошенко

П. О. БОГАЦЬКИЙ

Австралійський Відділ Наукового Товариства ім. Шевченка в Сідней видав минулого року брошуру, присвячену 70-річчю літературної і наукової діяльності громадського діяча, письменника і шевченкознавця — Павла Олександровича Богацького (нар. 1884 р. на Поділлі). Закінчивши Подільську Духовну Семинарію та військову школу в Вільні, П. Богацький недовго протримався на військовій службі. За революційну діяльність він був замкнений до військової цитаделі на півроку і потім звільнений з війська. З цього часу П. Богацький міг цілком віддатися літературній праці. В рр. 1909-1914 він редагував літературний часопис „Українська Хата”. Тоді ж почалися його студії над творчістю Шевченка.

Не маючи змоги зібрати більш-менш повну бібліографію шевченкознавчих праць П. Богацького, одмітимо лише деякі з них. В журналі „Книгарь”, що виходив за редакцією Ми-

коли Зерова, П. Богацький вмістив статтю „Варвара Рєпніна і Т. Шевченко” (1917); в журналі Грушевського „Україна” (1918) — статтю „Перше кохання Шевченка”.

З 1920 року П. Богацький перебуває на еміграції і тут продовжує свої бібліографічні та текстологічні студії над Шевченком. В ряді видань появляються його ґрунтовні критичні огляди, що дають добре опрацьований матеріал для оцінки видань Шевченкових творів та літератури про нього за певні періоди. Так в „Літературно-Науковому Вістнику” (Львів, 1927, кн. 5, ст. 63-67 і кн. 6, ст. 129-136) знаходимо огляд шевченкознавчих праць за рр. 1924-1927, а в празькому збірнику „Народознавство” (1931, в. I-III, ст. 53-78) — широкий огляд такої ж літератури за 1927-1929 рр.

Велике довідкове значення має його бібліографічний покажчик видань Шевченкового „Кобзаря” за сто років („Українська Книга”, Львів-Краків, 1942, кн. 4; вийшов і окремою відбиткою, як 5-е число „Української Книгознавчої Бібліотеки”). З дослідчих статей і ширших рецензій на окремі видання відзначимо статтю П. Богацького „Празьке видання „Кобзаря” Т. Шевченка 1876 р. („Бібліологічні Вісті”, Київ, 1927), рецензію на академічне видання творів Шевченка за ред. С. Єфремова („Український Студент”, Прага, 1937).

В 1944 році видавництво Ю. Тищенка в Празі видало „Кобзар” Шевченка за редакцією П. Богацького.

Одна з останніх праць його про Шевченка своїм психологічно-біографічним характером перегукується з деякими ранішими, це — „Трагедія самотнього серця. Інтимна сторінка біографії Т. Шевченка” („Вільна Думка”, Сідней, 1950 р.).

В. С.

ПУБЛІКАЦІЇ ТА ЗАМІТКИ

ШЕВЧЕНКО В НІППОНІ І ХІНАХ

Загальний огляд статей про Україну та її стремління в азійських мовах був надрукований в часописі „Свобода”, серпня 14, 1953 р. в числі 172. Там подано вказівки на переклади з творів Шевченка, на статті про його життя і творчість. Ці відомості взяті були з ніппонських (японських) та хінських часописів за різні часи, головню після 1926 року.

Ще в 1935 році Український Науковий Інститут у Варшаві запитував мене про деякі переклади з Шевченка. За відомостями Інституту „в 1911 році мав появилися переклад кількох Шевченкових поезій в часописі „Тан-нін”, а вже після війни мав перекладати Шевченка японський поет Мацуба.

На звернення Інституту до різних осіб в Японії не було одержано жодної відповіді. Наші спроби віднайти ці переклади також не дали наслідків. Робив ці пошукування і Ст. Левинський, але нам не доводилося чути, щоб він щось знайшов. Дослідження такої справи наτραпляє на великі перешкоди мовного характеру, та трудність щодо заангажування для цього якогось ніппонського вченого.

Маємо змогу тепер подати коротеньку нотатку про пе-

258

Шевченківський заповіт

швидкий (*бистрий*) ①早イ (хайі) ②疾イ (хайі) ③速カナ (суміяка-на) ④早早イ (гебайі) ⑤速速ナ (дзінсоку-на) ⑥間近ノ (мадзіка-но)

швидкість (*бистрота*) 早イコト (хайі-кото)

швидче (*бистрес*) 更ニ疾ヲ (сара-ні-дзайку)

швидко (*бистро*) 早ヲ (хайяку)

шво (*шувє*) ①裁縫 (сайхє) ②縫ワタノ (нута-моко)

шворінь (*железний болт в повязке*) 巾ノ脇結糸 (курума-но-ренкенцубоо)

шворка (*веревка*) ①繩 (хімо) ②繩 (нава)

шівня (*сапожная мастерская*) ①靴匠 (куцу коудзюо) ②靴屋 (куцуя)

Шевченківський заповіт — написаний великим українським національним поетом Тарасом Шевченко 25 грудня 1845 року в Переяславі. Заповіт переложено на музику і він для всіх наступних українських поколінь був і є закликом до боротьби за здійснення ідеалів Української нації. Заповіт є другим українським національним гімном:

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Україні милій:

Щоб лани широконолі
І Дніпро і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий!

Поховайте та вставайте!
Кайдани порвіте,
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте!

І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом!

「シエフチエニコ」ノ遺言狀トハ偉大ナル「ウクライナ」國民詩人「タラス、シエフチエニコ」ガ1845年12月25日「コレキスラウ」市ニ於テ書イタモノデアル。同遺言狀ハ音楽ニ作り替ヘラレ、總テ後世人ニ「ウクライナ」民族ノ理想實現ノ爲ノ闘争ニ絶セザシメ且參ゼシメツアル。此遺言狀ハ第二「ウクライナ」國民歌デアル。

Шевченківські сторінки
з ніппонсько-українського
словника.

Шевченко Тарас

259

шепотіння

御身らよ私を葬つてくれ
私が立てなくなつたな「故郷」
故郷のウクライナの
ステツプの塚穴にこそ
廣々とうも問かいた平原と
我がドニエプルの流れと急坂を
蒼かに望み見て力強い
大河の怒號が聴き度いのだ
私を葬つたならば起ちより
いとしめの笛を築ち切ることがいふ
邪惡な凶敵の血の濁を
我らの自由を洗つてやるのだ
その日にこそ偉大な家庭で
新しい自由の世界で
私の事も御身たちは
私やかな、静かな音楽で、追想してくれ

Шевченко Тарас — Великий український поет і маяляр. Народився в родині кріпака 25 лютого (по старому календарю) 1814 року, а помер 10 березня 1861 року. Завдяки своєму природньому хисту та розуму звернув на себе увагу тогочасної розумової інтелігенції і був вивулений на волю за 2.500 карбованців, коли йому було 24 роки. Закінчив Петербурзьку Художню Академію. Написав багато поетичних творів, які зібрані у книжці під назвою «Кобзар». Найбільш знані його твори: «Гайдамаки», що малюють національно-визвольний рух Українського народу; «Катерина»; «Великий Лях»; «Наймичка» та багато інших.

Усі твори Тараса Шевченка пронизані закликком до змагань за відродження української національно-державної незалежності. За свої заклики до боротьби проти чужоземного гніту Тарас Шевченко був засланий до Середньої Азії на 10 років з забороною писати та малювати.

Український нарід глибоко шанує пам'ять Тараса Шевченка і вважає його своїм пророком-мучеником за всенациональну українську ідею, а твори шевченкові «Кобзар» є невід'ємною книжкою у кожній українській родині. Книжку «Кобзар» нерідко кладуть, як дорогоцінність, в домовину померлим своїм близьким.

На могилу Шевченка, яка є над Дніпром

біля Каніва (що недалеко від Києва), Українці ідуть з усієї України, як мусульмани до Мекки, щоб побачити землю, в якій Шевченкова домовина та щоб їй виклоняться.

「シエフチエンコ、タラス」ハ「ウクライナ」民族ノ偉大ナル詩人デアリ藝術家デアル。舊曆 1814年2月25日ニ鬼奴ノ家ニ生レ1861年3月10日ニ死去シタ。彼ノ才能ハ最早キ當時ノ「インテリ」ニ見出サレ24才ノ時2.500 留ヲ以テ歸ハレ自由ノ身トナツタ。「ベトログロード」藝術院ヲ卒業シタ彼ハ類多ノ詩ヲ書イタ。コレヲ一種メキシタノガ「コフザール」ト呼バレル書籍デアル。彼ノ詩ノ中デ最モ透レタモノハ「ウクライナ」民族ノ解放運動ヲ歌フタ「ガイダマーキイ」「カテリーナ」「ウエリーキー、リヨフ」「ナイミヤカ」其他多數デアル「シエフチエンコ、タラス」ノ總メテノ詩ハ「ウクライナ」民族ノ獨立復歸ニ關スルアカソウマナリ欲求ニ滿チ滿チ精神デ貫カレテ居ル。彼ハ「ウクライナ」ノ外人ニ依ル統治反對闘争ヲ使職シタホニヨリ中央亞細亞一十年間追放サレ其ノ間詩ヲ書ク事モ又繪ヲ描クコトモ禁ゼラレタ。

「ウクライナ」人ハ「シエフチエンコ、タラス」ヲ自分ノ福音者デアリ民族思想ノ受難者ト思ヒ彼ノ著作「コフザール」ハ各「ウクライナ」人ノ家庭ニ於ケル座右ノ書籍デアル此ノ本ハ近親者ガ死没セル際死人ト共ニ貴重品トシテ葬ニ埋揚サレルトモ稱ゲハナイ「キエフ」市近傍「カーネー」ノ「ドニエプル」河岸丘上ニアル「シエフチエンコ」ノ墓ニハ回教徒ガ「メフカ」ニ赴ク如ク「ウクライナ」人ハ彼ノ稱フテ居ル聖地ヲ訪ヘ且其ノ墓ヲ禮拜センガ爲ニ「ウクライナ」ノ各地カク参集スル。

шеленуватий (злуловатий) ① 猪々鹿ナ (яя-орока-на) ② 猪々馬鹿ダタ (яя-бакагета)

шелестівка (согласная буква) 子音文字 (сі-ін-модзі)

шелестіти (шуметь) ガサガサ鳴ル (гасагасанару)

шилихвіст (прощельга) ① 惡漢 (аккап) ② ベテシ師 (петен) ③ ナラズ者 (нарадзумово)

шелюг (красная лоза) 柳ノ枝 (яягі-но-еда)

шеляг (українская мелкая старинная монета) 「ウクライナ」古代ノ小貨幣 (україна-кодаї-но-сьоокахеї)

шепотіння (шопот) ① 耳語 (сіро) ② 囁クコ

реклад Шевченкового „Заповіту” в Українсько-Ніппонськiм Словнику, який був виданий у Харбiнi, Манджурiя, в 1944 р. Там на ст. 258 i 259 вмищенi тексти, якi ми друкуємо тут як фото з оригiналу.

Iсторiя перекладу „Заповіту” досить iнтересна. Цей переклад був пов’язаний з iншими цiлями. В 1937 р. в Харбiнi постав гурток кiлькох осiб, якi вирiшили видавати українськiй бюлетень нiппонською мовою. Малося на метi видавати його раз на два мiсяцi, розмiром на 24-36 ст. друку. Душею цього видання був с. п. Степан Левинськiй, що тодi жив там. Вiн прекрасно володiв нiппонською мовою й був зайнятий в той час вивченням хiнськoї.

З доручення членiв гуртка авторовi цiєї нотатки довелося вести всю пiдготовчу працю у справi перекладiв та коректи, як i друку бюлетеню. Я звернувся тодi до свого старого знайомого проф. С. Симiдзу, що викладав європейську лiтературу у Нiппонськo-Манджурськiм Iнститутi у Харбiнi. Йому ця iдея сподобалася й вiн пообiцяв знайти перекладачiв та сам погодився редагувати переклади й слiдкувати за працею. Швидко вiн знайшов перекладачiв серед студентiв Iнституту, та втягнув свого асистента до цих перекладiв. Цей асистент п. Т. — на жаль, його йм’я призабулося — активно взявся до працi. Рiвночасно Ст. Левинськiй замовив з Варшави й швидко дiстав том з перекладами творiв Т. Шевченка на чужi мовi, головнo російськi тексти, якi могли б бути нам допомiчнi при перекладах, бо серед наших перекладачiв бiльшiсть знала російську мову й тiльки один недавно почав учитися українськoї.

Редакцiя бюлетеню одержала всi замовленi статтi, у тому числi добру статтю про творчiсть Т. Шевченка, автором якoї був I. М. Галицькiй (псевдо). Стаття перейшла дуже сувору редакцiю й остаточно пiшла на переклад, як i всi iншi. Рiвночасно передали до перекладу „Заповіт” та „Кавказ”. Малося на увазi для слiдуючого числа зробити переклад „Сна”, але це вже не було здiйснено.

Всi одержанi переклади виправив проф. Симiдзу, потiм ще перевiрив Ст. Левинськiй, а тексти поезiй було вiддано на перегляд одному поетовi нiппонцевi, що тодi був тимчасово у Харбiнi. Але вiн переглянув тiльки ритм поезiй, не торкаючися нi змісту ані точности тексту.

Пiзнiш увесь виготовлений рукопис бюлетеню пiшов на цензуру до Нiппонськoї Вiйськoвої Мiсiї у Харбiнi, яка контролювала видання в нiппонськiй мовi. Через короткiй час рукопис повернули з вказiвкою, що хоч текст добрий i корисний, але в сучасних полiтичних обставинах друкувати його не можна.

Пiд час складання Українськo-Нiппонськoго Словника, за згодою Ст. Левинськoго, я передав текст „Заповіту” до редак-

ції Словника, де він і знайшов своє місце. Текст „Кавказу” мав бути видрукований в окремій книзі, що була тоді у підготовці до друку у Сінкінгу, столиці тодішньої імперії Манджу-Го. Книга мала дати в ніппонській мові антологію укр. літератури й, наскільки мені відомо, рукопис у більшій частині вже був виготовлений, коли прийшов кінець війни й сталася окупація Манджурії советами. Очевидно, всі приготовані матеріяли загинули.

В 1929 р. в часописі „Deutsch-Manchurische Nachrichten”, щоденнику в німецькій мові, який виходив у Харбіні за редакцією Dr. Kurt Kunst, була видрукована велика стаття про Т. Г. Шевченка з його портретом за підписом інж. В. Рейтера. Так само окремі нотатки та статті друкувалися в хінських часописах м. Харбін, переклади яких на хінську мову робив В. Божко. Колекцію цих статей-витинок мала книгозбірня т-ва Просвіта у Харбіні.

Іван Світ

ШЕВЧЕНКО В НЕГРСЬКІЙ ЦЕРКВІ

Перша пресвітерська українська громада у світі, з осідком в Ньюарку, Нью Джерсі, вибудувала собі 1911 р. церкву при 47 Бікон стріт у тому місті. У 1913-ому році американсько-український церковний маляр Теодор Гладкий розмалював занавісу у церковній залі у „бейзменті” і прикрасив її портретами Авраама Лінколна і Тараса Шевченка по обох боках сцени.

При кінці другої світової війни громада придбала другу, більшу церкву, а стару продала громаді негрських методистів єпископалів (Colored Methodist Episcopal Church). Кілька літ пізніше проповідник української пресвітерської громади Василь Кузів, рішив відвідати свою давню церкву, на якій нові власники оставили навіть трираменний хрест. Зайшов до середини, побачив, як гарно вони її утримують і, нарешті, зайшов до церковної залі. Там зі здивуванням побачив, що все осталося по-старому і що портрет Шевченка — на старому місці.

В. Кузів спитав негрського проповідника, пастора Джеймса Гілі (James Heale), як це сталося, що в негрській церкві далі красується портрет Шевченка. Відповідь була проста: „Він наш! Він боровся за права таких, якими ми були”.

Я. Ч.

S U M M A R Y

The Shevchenko Annual for 1955 observes the eighth year of Shevchenko's exile in the Transcaspian steppe (1847-1855). The first article elucidates his emotional experiences and the events of his life during 1855, and, perhaps of greater importance, his creative energy during this time which resulted in four short novels written in only one half a year.

The chief attention of this Annual is devoted to the study of Shevchenko's world-wide popularity. Dr. S. Demydchuk's article discusses the place afforded Shevchenko in American encyklopedias. Ya. Chyzh's article attempts to popularize Shevchenko's name by showing his connection with the American tragedian Ira Aldridge, who was an intimate friend of his. The article of J. Sweet explains the popularization of Shevchenko in Japan and China.

A separate section discusses the creation of Shevchenko's portrait both in painting (B. Lepky) and in sculpture (O. Lyaturyns'ka, S. Zhuk and M. Mikeshyn). Another section discusses those scholars who have studied Shevchenko (L. Bilets'ky, V. Doroshenko, P. Bohats'ky). Publications and brief notes on "ševčenkiana" conclude this Annual.

**ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК,
ПРИСВЯЧЕНІ ШЕВЧЕНКОВІ**

1. Віктор Петров. Провідні етапи розвитку сучасного Шевченкознавства. Авґсбург. 1946. Ст. 37. Циклостиль.
2. Дмитро Чижевський. Деякі проблеми дослідження формального боку поезій Шевченка. Авґсбург. 1947. Ст. 17.
3. Ярослав Рудницький. Наголос в поезії Шевченка. Авґсбург 1947. Ст. 10. Циклостиль.
4. Василь Лев. Лексика ранньої Шевченкової поезії. Авґсбург. 1947. Ст. 10. Циклостиль.
5. Сергій Жук. Скульптурні портрети Шевченка. Авґсбург. 1947. Ст. 11. Циклостиль.
6. Шевченко та його доба. Вип. I. Авґсбург. 1947. Ст. 135.
7. Автограф Шевченка 1857 року. Авґсбург. 1947. Ст. 6. Друк.
8. Леонід Білецький. Шевченко в Яготині. Авґсбург. 1949. Ст. 46.
9. Дмитро Дорошенко. Розвиток української науки під прапором Шевченка. Вінніпег. 1949. Ст. 26.
10. Леонід Білецький. Віруючий Шевченко. Вінніпег. 1949. Ст. 26.
11. Автограф Шевченка 1860 року. Шевченківська Конференція УВАН в США. 1951. Нью-Йорк. 1951. Ст. 15.
12. Шевченко. Річник I. Нью-Йорк. 1952. Шевченківська Конференція УВАН в США. 1952. Ст. 29 + (2).
13. Тарас Шевченко. Кобзар. Друге поправне й доповнене видання. Редакція, статті й пояснення д-ра Леоніда Білецького. Обкладинка артиста-малюва Мирона Левицького. Видано накладом Видавничої Спільки „Тризуб”. Вінніпег. Канада. 1952. Т. I. Ст. 376 + 7 таблиць ілюстрацій. Українська Вільна Академія Наук в Канаді. Інститут Шевченкознавства.
14. Тарас Шевченко. Кобзар. Редакція, статті й пояснення д-ра Леоніда Білецького. Обкладинка артиста-малюва Мирона Левицького. Видано накладом Видавничої Спільки „Тризуб”. Вінніпег. Канада. 1952. Т. II. Ст. 468 + 14 таблиць ілюстрацій. Українська Вільна Академія Наук в Канаді. Інститут Шевченкознавства.
15. Шевченко. Річник 2. Нью-Йорк. 1953. Шевченківська Конференція УВАН в США. 1953. Ст. 48.
16. Тарас Шевченко. Кобзар. Ред., статті й пояснення Л. Білецького. Обкладинка артиста-малюва М. Левицького. Видано накладом Вид. Спільки „Тризуб”. Вінніпег. Канада. 1953. Т. III. Ст. 576 + 12 табл. УВАН в Канаді. Інститут Шевченкознавства.
17. Шевченко. Річник 3. Нью-Йорк. 1954. Шевченківська Конференція УВАН в США. 1954. Ст. 47.

З М І С Т

Портрет Шевченка роботи Богдана Лепкого	6
1. Переднє слово	7
2. Шевченко сто років тому (1855-1955)	8
3. Семен Демидчук: Шевченко в американських енциклопедіях	12
4. Ярослав Чиж: Айра Олдрідж й Шевченко	18
5. Шевченко в мистецтві:	
— Дам'ян Горняткевич: Богдан Лепкий як портретист Т. Шевченка	25
— В. Січинський: Погруддя Шевченка у виконанні Оксани Лятуринської	27
— Погруддя Шевченка роботи Сергія Жука	29
— Нові матеріяли про скульптурні та малярські праці М. О. Мікшина, присвячені Шевченкові	29
6. Наші Шевченкознавці:	
— В. П.: Леонід Білецький як Шевченкознавець	31
— Володимир Дорошенко: Мої Шевченкознавчі праці ..	33
— В. С.: П. О. Богацький	40
7. Публікації та замітки:	
— Іван Світ: Шевченко в Ніппоні і Хінах	42
— Я. Ч.: Шевченко в негрській церкві	45
8. Summary	46
9. Видання УВАН, присвячені Шевченкові	47

